

Turvallisuussuunnitteluopas

**sosiaali- ja terveydenhuollon
toimintayksiköille**

Toinen uudistettu painos.

*Tämä opas korvaa sosiaali- ja terveysministeriön oppaan 2001:2
Turvallisuussuunnitteluopas sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköille.*

ISSN 1236-116X

ISBN 952-00-1727-5 (nid.)

ISBN 952-00-1728-3 (PDF)

Taitto: AT-Julkaisutoimisto Oy

Paino: Yliopistopaino, Helsinki 2005

Turvallisuussuunnitteluopas sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköille.
Helsinki 2005. 62 s. (Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita, ISSN 1236-116X;
2005:13) ISBN 952-00-1727-5 (nid.), ISBN 952-00-1728-3 (PDF)

Turvallisuussuunnitteluvollisuus perustuu pelastustoimen lainsäädäntöön.

Oppaan tarkoituksena on antaa sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköille perusteet riskien kartoitukseen perustuvan turvallisuussuunnitelman laatimiseen ja turvallisuustason määrittelyyn.

Oppaassa on tarkasteltu erityisesti turvallisuustoiminnan organisointia, turvallisuushenkilöstöä ja sen koulutusta sekä riskien kartoittamista toimintayksikköä uhkaavien häiriöiden tunnistamiseksi. Oppaassa syvennyttään yksityiskohtaisesti normaaliolojen vaaratilanteiden ehkäisyyn ja toimintayksikön suojaamiseen niiltä. Lisäksi tarkastellaan yleisesti tarvittavaa turvallisuustekniikkaa ja suojelumateriaalia ja kuvataan toimintasuunnitelmia erilaisissa onnettomuus-, vaara- ja vahinkotilanteissa.

Oppaan liitteinä ovat malli turvallisuussuunnitelman laatimiseksi, esimerkiksi turvallisuussuunnitelmaan sisältyvistä toimintayksikön turvallisuusohjeista sekä kuvaus käytännöistä ikääntyneiden kaatumisten ehkäisemiseksi sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköissä.

Asiasanat:

hälytysjärjestelmät, järjestelmät, riskinhallinta, riskit, turvallisuus, turvallisuusohjeet, vaaratilanteet, valvonta

Handbok i säkerhetsplanering för verksamhetsenheter inom social- och hälsovården. Helsingfors 2005. 62 s. (Social- och hälsovårdsministeriets handböcker ISSN 1236-116X; 2005:13) ISBN 952-1727-5 (inh.), ISBN 952-00-1728-3 (PDF)

Skyldigheten till säkerhetsplanering baserar sig på lagstiftningen om räddningsväsendet. Syftet med handboken är att ge verksamhetsenheterna inom social- och hälsovården grunderna för att kunna upprätta en säkerhetsplan och för bestämning av säkerhetsnivån baserad på kartläggning av riskerna.

I handboken har man särskilt granskat organiseringen av säkerhetsverksamhet, säkerhetspersonal och utbildningen av denna samt riskanalys för att identifiera störningar som hotar verksamhetsenheten. I handboken fördjupar man sig i detalj i att förebygga risksituationer under normala förhållanden och att skydda verksamhetsenheten från dessa. Dessutom granskar man säkerhetsteknik och skyddsmaterial som generellt behövs samt beskriver aktionsplaner för olika olycks-, färo- och skadesituationer.

Som bilaga till handboken finns en modell för utarbetande av en säkerhetsplan, ett exempel på säkerhetsföreskrifter för en verksamhetsenhet vilka ingår i säkerhetsplanen samt en beskrivning av praxis vid verksamhetsenheterna inom social- och hälsovården avseende hur man förebygger fallolyckor bland äldre personer.

Nyckelord:

farosituationer, larmsystem, risker, riskhantering, system, säkerhet, säkerhetsanvisningar, övervakning

Safety planning manual for social welfare and health care units.
Helsinki 2005. 62p. (Handbooks of the Ministry of Social Affairs and
Health, ISSN 1236-116X; 2005:13) ISBN 952-00-1727-5 (print),
ISBN 952-00-1728-3 (PDF)

The safety planning obligation is based on the legislation on rescue services. The purpose of the manual is to give the social welfare and health care units the fundamentals for drawing up a safety plan and defining the necessary safety level based on a risk survey.

The manual deals in particular with the organisation of safety operations, security personnel and its training, as well as the survey of risks in order to identify disturbances threatening the unit. The manual goes in detail into the prevention of risk situations under normal circumstances and protecting the unit from them. Furthermore, the manual reviews the security technologies and safety materials needed in general and describes action plans for various accidents, risks and injuries.

The manual is accompanied with a model for drawing up the safety plan, an example of the safety instructions for the unit to be included in the safety plan, as well as a specification of practices to prevent falling accidents among older people in social welfare and health care units.

Key words:

alarm systems, risk management, risks, risk situations, safety, safety instructions, surveillance, systems

Tämä opas on tarkoitettu sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköille edistämään niiden varautumista palvelujen käyttäjien, vierailijoiden, henkilöstön ja toiminnan turvallisuuteen vaikuttaviin häiriötekijöihin. Opas on tehty erityisesti johtotehtävissä toimivien henkilöiden ja turvallisuushenkilöstön käyttöön turvallisuussuunnitelman laatimisen selkeyttämiseksi. Oppaan tarkoituksena on auttaa määrittelemään yksikön turvallisuustaso ja kehittämään sitä vastaamaan nykyisiä vaatimuksia.

Turvallisuussuunnittelun lähtökohtana on riskinarviointi toimintayksikössä tai organisaatiossa. Suunnittelun perustana ovat pelastuslaki (468/2003) ja valtioneuvoston asetus pelastustoimesta (787/2003). Pelastuslainsäädäntö edellyttää varautumista onnettomuus-, vaara- ja vahinkotilanteisiin ja niiden hallintaan. Pelastuslainsäädännössä pelastustoiminta ja väestönsuojelu on liitetty osaksi laajempaa turvallisuussuunnittelua.

Turvallisuussuunnitelma on strateginen suunnitelma laitoksen johtoa ja turvallisuushenkilöstöä varten. Turvallisuusohjeet tai turvallisuuskansiot käsittävät ohjeiston, joka on tarkoitettu organisaation koko henkilöstöä varten.

Turvallisuudesta huolehtiminen ja toimenpiteet onnettomuuksien välttämiseksi kuuluvat organisaation henkilöstön päivittäiseen työhön. Johdon tehtävänä on antaa tietoa turvallisuudesta sekä luoda myönteistä asennetta kaikkien työntekijöiden keskuuteen. Turvallisuus on koko organisaation yhteinen asia.

Tässä oppaassa on käsitelty turvallisuussuunnitelmaa laajana kokonaisuutena. Oppaan on laatinut sosiaali- ja terveysministeriön valmiusyksikön kokoama asiantuntijaryhmä. Työssään asiantuntijaryhmä on kuullut turvallisuuspäällikkö Seppo Ronkaista (HUS).

Tämä opas korvaa vuonna 2001 ilmestyneen Turvallisuussuunniteluoppaan sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköille (sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2001:2). Opas käsittää keskeisimmät turvallisuussuunnitelman laadinnassa huomioon otettavat seikat. Tämän vuoksi oppaan sisällysluettelo on laadittu siten, että sitä voidaan soveltuvin osin käyttää sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköille tarkoitettujen turvallisuussuunnitelmien laadinnan perustana (liite 1).

Asiantuntijatyöryhmän kokoonpano:

<i>Kati Björkstén</i>	HUS Yhtymähallinto
<i>Jarmo Hämäläinen</i>	Sosiaali- ja terveysministeriö
<i>Into Hyötylä</i>	Kanta-Hämeen sairaanhoitopiiri
<i>Pekka Koskinen</i>	HUS Yhtymähallinto
<i>Keijo Korko</i>	Sosiaali- ja terveysministeriö
<i>Olli Saarsalmi</i>	Sosiaali- ja terveysministeriö
<i>Jouko Söder</i>	Sosiaali- ja terveysministeriö
<i>Merja Söderholm</i>	Sosiaali- ja terveysministeriö

1	Turvallisuussuunnitelman lainsäädännöllinen perusta	13
2	Viranomaisorganisaatio turvallisuus- ja pelastustoimessa	16
3	Turvallisuussuunnitelman yleistiedot	17
3.1	Tiedot toimintayksiköstä	17
3.2	Henkilöstö, palvelujen käyttäjät ja vierailijat	17
3.3	Lähiympäristö	17
3.4	Yhteydet viranomaisorganisaatioihin	17
3.5	Tiedottaminen	18
3.6	Suunnitelman jakelu ja ylläpito	18
3.7	Turvallisuuskartat	18
4	Turvallisuustoiminnan organisointi ja henkilöstö	19
4.1	Turvallisuushenkilöstö	19
4.2	Henkilöstön koulutus	19
5	Vaaratilanteisiin varautuminen	21
5.1	Normaaliolojen häiriötilanteet	21
5.2	Poikkeusolot	22
6	Vaaratilanteiden ehkäisy ja vaaratilanteilta suojaaminen	23
6.1	Tapaturmat	23
6.2	Henkilöturvallisuus	25
6.3	Rikosturvallisuus	26
6.4	Vartiointi	27
6.5	Paloturvallisuus	27
6.5.1	Tuhopoltot	29
6.5.2	Korjaus- ja tulityöt	29
6.5.3	Sähkölaitteet	29
6.5.4	Tupakointi ja avotulen teko	30
6.5.5	Siisteys ja nuohous	30
6.5.6	Sisusteiden paloturvallisuus	30
6.5.7	Jälkivahinkojen torjunta	31

6.6	Lämpö-, vesi-, ilmanvaihto- ja sähköjärjestelmät	31
6.6.1	Häiriö lämmityksessä	31
6.6.2	Häiriö vedensaannissa	32
6.6.3	Vesivuodot ja viemäröinnit	32
6.6.4	Ilmastointi ja ilmanvaihtolaitteistot	32
6.6.5	Sähkön saanti	33
6.7	Jätehuolto	33
6.8	Vaaralliset aineet ja lääkkeet	33
6.9	Erityistilojen turvallisuus	34
6.10	Lääkintälaiteturvallisuus	35
6.11	Tietoturva ja tietojärjestelmien häiriöt	36
6.12	Asiakirjat ja arkistointi	38
6.13	Kemikaalit	38
6.14	Säteily	39
6.15	Viestijärjestelmät	39
6.16	Ostopalvelut	40
6.17	Väestönsuojat	40
7	Turvallisuusjärjestelmät	41
7.1	Hälytys- ja ilmoitinjärjestelmät	41
7.1.1	Automaattinen paloilmoitin	41
7.1.2	Palovaroitin	41
7.1.3	Rikosilmoitinjärjestelmät	41
7.1.4	Turvahälytysjärjestelmät	42
7.2	Valvontajärjestelmät	42
7.2.1	Tekninen kulunvalvonta	42
7.2.2	Kameravalvontajärjestelmä	43
7.3	Merkki ja turvavalaistus	44
7.4	Normaaliolojen häiriötilanteiden sekä poikkeusolojen kalusto ja materiaali	44
7.4.1	Ensiapumateriaali	44
7.4.2	Alkusammutuskalusto	44
7.4.3	Automaattinen sammutusjärjestelmä	45
7.4.4	Savunpoisto	45
7.4.5	Poikkeusolojen kalusto ja materiaali	45

8	Suunnitelma toiminnasta erilaisissa onnettomuus-, vaara- ja vahinkotilanteissa	47
8.1	Onnettomuus- ja tapaturmatilanteiden hallinta	47
8.2	Uhkatilanteiden hallinta	47
8.3	Vaaratilanteiden hallinta	48
8.4	Rikostilanteiden hallinta	48
8.5	Tiedottaminen	48
8.6	Evakuointi	48
8.7	Jälkihoito	49
8.8	Jälkiarviointi	49

LIITTEET

Liite 1	Turvallisuussuunnitelman sisältömalli	50
Liite 2	Esimerkki turvallisuussuunnitelmaan sisältyvistä toimintayksikön turvallisuusohjeista	53
Liite 3	Ikääntyneiden kaatumisten ehkäisy sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköissä	55
Liite 4	Linkkejä ja lisätietoja	57

1 TURVALLISUUSSUUNNITELMAN LAINSÄÄDÄNNÖLLINEN PERUSTA

Pelastuslain (468/2003) 9 §:n mukaan valtioneuvoston asetuksessa pelastustoimesta (787/2003) tarkemmin määriteltävään rakennukseen tai muuhun kohteeseen, jossa henkilö- ja paloturvallisuudelle tai ympäristölle aiheutuvan vaaran taikka mahdollisen onnettomuuden aiheuttamien vahinkojen voidaan arvioida olevan vakavat, on laadittava pelastussuunnitelma pelastuslaissa ilmoitetuista toimenpiteistä.

Lainsäädännöllisten uudistusten myötä aiemmin voimassa olleessa pelastustoimilaissa tarkoitettua turvallisuussuunnitelmaa kutsutaan nykyään pelastussuunnitelmaksi.

Turvallisuussuunnitelmalla tarkoitetaan tässä oppaassa turvallisuuden kokonaissuunnittelua. Se tulee nähdä laajempänä kuin voimassa olevan pelastuslain tarkoittama pelastussuunnitelma.

Hoitolaitosten ja niihin turvallisuusvaatimuksiltaan rinnastettavien kohteiden suunnitteluvollisuus on aiemmassa pelastustoimiasetuksessa edellyttänyt sitä, että kohde on ollut käytössä ympäri vuorokauden. Suunnitteluvollitetta on uudessa lainsäädännössä laajennettu ja sen piiriin ovat tulleet muun muassa kaikki liikuntarajoitteisten ja muiden erityisryhmien palvelu- ja asuinrakennukset, kuten esimerkiksi vanhusten päivätoimintaa harjoittavat palvelukeskukset.

Pelastustoimiasetuksen 9 §:n 2 kohdan mukaan pelastussuunnitelma on laadittava sairaaloihin, vanhainkoteihin, hoitolaitoksiin, liikuntarajoitteisten ja muiden erityisryhmien palvelu- ja asuinrakennuksiin sekä rangaistuslaitoksiin ja muihin näitä vastaaviin tiloihin, joissa olevien ihmisten kyky havaita vaaratilanne tai mahdollisuuden toimia vaaratilanteen edellyttämällä tavalla ovat heikentyneet.

Pelastustoimiasetuksen 10 §:n mukaan pelastussuunnitelmassa on selvitettävä:

- 1) ennakoitavat vaaratilanteet ja niiden vaikutukset
- 2) toimenpiteet vaaratilanteiden ehkäisemiseksi
- 3) poistumis- ja suojautumismahdollisuudet sekä sammutus- ja pelastustehtävien järjestelyt

- 4) turvallisuushenkilöstö, sen varaaminen ja kouluttaminen sekä muun henkilöstön tai asukkaiden perehdyttäminen suunnitelmaan
- 5) tarvittava materiaali kuten alkusammutus-, pelastus-, ja raivauskalusto, henkilösuojaimet ja ensiaputarvikkeet sen mukaan kuin ennakoitujen vaaratilanteiden perusteella on tarpeen
- 6) ohjeet erilaisia 1 kohdan mukaisesti ennakoituja onnettomuus-, vaara- ja vahinkotilanteita varten
- 7) miten suunnitelmaan sisältyvät tiedot saatetaan asianomaisten tietoon.

Edellä mainittuihin kohteisiin laaditussa pelastussuunnitelmassa on lisäksi selvitettävä erikseen, miten rakennuksessa tai tilassa olevien heikentynyt toimintakyky otetaan huomioon vaaratilanteisiin varautumisessa. Pelastussuunnitelmassa on tarpeen mukaan otettava huomioon myös kohteen tavanomaisesta poikkeava käyttö.

Ympäristöministeriön antamassa uusien rakennusten paloturvallisuutta koskevassa asetuksessa (E1 Suomen rakentamismääräyskokoelma, 12.3.2002) on säädetty, että henkilöturvallisuuden kannalta vaativiin kohteisiin, joissa poistumisturvallisuuden riskit johtuvat tilojen käyttötavasta ja henkilöiden rajoitetusta tai alentuneesta toimintakyvystä, voidaan edellyttää tehtäväksi kohdekohtainen poistumisaikalaskelma. Asetuksen mukaan mainittuihin kohteisiin tulee suunnittelun alkuvaiheessa laatia erityinen turvallisuusselvitys. Selvityksen perusteena käytetään poistumisaikalaskelmaa ja se laaditaan yhteistyössä kohteen suunnittelijoiden ja käyttäjien, turvallisuudesta vastaavien viranomaisten ja muiden tarpeellisten tahojen kanssa.

Pelastuslain 8 §:n perusteella rakennuksen omistaja tai haltija, teollisuus- ja liiketoiminnan harjoittaja, virasto, laitos ja muu yhteisö on velvollinen ehkäisemään vaaratilanteiden syntymistä, varautumaan asianomaisessa kohteessa olevien henkilöiden ja omaisuuden sekä ympäristön suojaamiseen vaaratilanteissa sekä sellaisiin pelastustoimenpiteisiin, joihin ne omatoimisesti kykenevät. Jokaisen tulisi käsitellä tulta ja vaarallisia aineita huolellisesti, huolehdittava riittävästä varoitoimista, ilmoittaa uhka-, vaara- ja onnettomuustilanteista sekä ryhtyä kykyjensä mukaisiin torjunta- ja pelastustehtäviin.

Rakennuksen omistajalla tai sen hallinnasta vastaavalla on velvollisuus huolehtia yhteisesti tarvittavista turvallisuusjärjestelyistä

ja suunnitelmasta. Rakennuksessa toimivat eri osapuolet suunnittelevat yhteisjärjestelyt yhteisesti. Työn käynnistyminen edellyttää rakennuksen omistajan tai haltijan aloitetta.

Turvallisuussuunnitelma kattaa suunnitelman omatoimisesta varautumisesta vaaratilanteisiin ja pelastustoimintaan normaaliolojen häiriötilanteita varten. Suunnitelman laadinta tulee organisoida ottaen huomioon toimintayksikön koko, tehtävät ja niiden laajuus sekä ympäristöstä ja olosuhteista aiheutuvat riskit. Suunnitelman laadinta on vaativaa ja edellyttää laaja-alaista yhteistyötä toimintayksikön sisällä ja tarvittaessa ulkopuolisten asiantuntijoiden näkemysten hankkimista. Tärkeää on myöskin yhteistyö eri viranomaisten, erityisesti pelastustoimen ja poliisitoimen kanssa. Suunnitelma on pidettävä ajan tasalla ja se tai sen yhteenveto on toimitettava tiedoksi alueen pelastusviranomaiselle.

Toimintayksiköllä voi olla toimintaa rakennuksessa, jolle ei pelastusasetuksessa ole annettu pelastussuunnitelman laadintavelvoitetta. Sosiaali- ja terveysministeriö suosittelee kuitenkin, että toimintayksikkö laatisi riittävän kattavan turvallisuussuunnitelman myös tällaisissa tapauksissa.

2 VIRANOMAISORGANISAATIO

TURVALLISUUS- JA PELASTUSTOIMESSA

Pelastuslain mukaan sisäasiainministeriö johtaa ja valvoo pelastustointa ja sen palveluiden saatavuutta ja tasoa, huolehtii pelastustoimen valtakunnallisista valmisteluista ja järjestelyistä sekä yhteensovittaa eri ministeriöiden toimintaa pelastustoimessa. Läänin alueella tehtävistä huolehtii lääninhallitus. Sosiaali- ja terveydenhuollon varautumista häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin johtaa, valvoo ja yhteensovittaa sosiaali- ja terveysministeriö yhteistyössä lääninhallitusten sosiaali- ja terveystoimien kanssa. Lääninhallituksen sosiaali- ja terveystoimi koordinoi kuntien välistä yhteistyötä, mikäli tilanne edellyttää resursien kokoamista kuntaa laajemmalla alueella tilanteen hallitsemiseksi.

Paikallisten pelastusviranomaisten tehtävänä on valistaa, neuvoa ja ohjata omatoimisen varautumisen järjestelyjä sekä valvoa, että lakisääteiset vaatimukset täyttyvät. Pelastusviranomaiset auttavat paikallisten uhkatekijöiden selvittämisessä ja arvioinnissa, turvallisuustason määrittelyssä sekä turvallisuuskoulutuksen ja -harjoitusten järjestämisessä. Suunnitelmaa laadittaessa on tarvittavilta osin oltava yhteydessä muihin viranomaisiin. Selvittämällä pelastustoimen voimavarat (toimintavalmiusaika, henkilöstö ja kalusto) tiedetään, mitä apua pelastustoimi voi hätätilanteessa organisaatiolle antaa ja kuinka perusteelliseen oman organisaation toimintaan on varauduttava. Suunnitelma on toimitettava pelastusviranomaisille. Suunnitelma on tarkistettava tarvittaessa ja vähintään kerran vuodessa.

Vapaaehtoisjärjestöt ovat tärkeä voimavara viranomaisten apuna normaaliolojen erityistilanteissa sekä poikkeusoloissa. Valtakunnallisesti tärkeä avustusjärjestö on Suomen Punainen Risti (SPR), jonka toiminta on vahvistettu tasavallan presidentin asetuksella (239/2000).

3 TURVALLISUUSSUUNNITELMAN

YLEISTIEDOT

Turvallisuussuunnitelman laadinnassa tarvittavia perustietoja ovat muun muassa toimintayksikön toiminnan sisältö, palvelujen laajuus, toimintayksikön fyysinen koko ja sijainti, palveltavien henkilöiden määrä ja hoidon tarve sekä henkilökunnan ja vierailijoiden määrä.

■ 3.1 Tiedot toimintayksiköstä

Suunnitelmassa on selvitettävä toimintayksikön yleistiedot:

- rakennuksen käyttötarkoitus
- alueen kaavapiirros ja toimintayksikön pohjapiirustukset
- rakennukset; pinta-alat, kerrokset ja osastot
- toiminnot eri rakennuksissa, kerroksissa ja osastoilla
- toimintayksikön käytössä olevat hälytysjärjestelmät.

■ 3.2 Henkilöstö, palvelujen käyttäjät ja vierailijat

Henkilömäärät päivä-, ilt- ja yöaikaan:

- eri rakennuksissa, kerroksissa ja osastoilla
- kuinka paljon liikuntarajoitteisia, autettavia tai itse kävelemään kykeneviä
- palvelujen käyttäjien ikärakenne.

■ 3.3 Lähiympäristö

Suunnitelmassa on arvioitava lähialueen riskit. Laitoksen omista suurista riskeistä on tarpeen tiedottaa myös lähiympäristölle ja yhteistyötahoille.

■ 3.4 Yhteydet viranomaisorganisaatioihin

Suunnitelmassa on selvitettävä yhteydet paikalliseen pelastustoimintaan sekä tarvittaessa esimerkiksi sosiaali- ja terveystoimeen:

- pelastuslaitoksen tiedot
- yhteys poikkeusolojen johtokeskukseen erityistilanteissa.

■ 3.5 Tiedottaminen

Toimintayksikölle tulee laatia tiedotussuunnitelma, jossa otetaan huomioon muun muassa:

- tiedottamisen vastuuhenkilöiden nimeäminen
- ulkoinen ja sisäinen tiedottaminen
- organisaatioiden välinen tiedottaminen
- kansainvälinen tiedottaminen.

■ 3.6 Suunnitelman jakelu ja ylläpito

Turvallisuusohjeiden on oltava koko henkilöstön tiedossa ja käytettävissä.

Turvallisuussuunnitelmiin saattaa sisältyä salassa pidettäviä tietoja, joita saa luovuttaa vain henkilöille, joilla on tehtäviensä perusteella oikeus perehtyä niihin.

Suunnitelmat on päivitettävä ja tarkastettava aina, kun siihen on perusteltua syytä, kuitenkin vähintään kerran vuodessa.

Suunnitelma tai sen yhteenveto on toimitettava viranomaisille paikallisen pelastusviranomaisen antamien ohjeiden mukaisesti.

■ 3.7 Turvallisuuskartat

Turvallisuuskartoista tulee ilmetä:

- rakennuksen palo-osastoinnit
- paloilmoitinkeskukset, ilmoitinsilmukat ja -ryhmät
- uloskäytävät
- rappukäytävät
- alkusammutuskalusto
- sähköpääkeskus
- turvavalo- ja merkkivalokeskus
- vesi- ja kaasusulut.

Pelastuslaitoksen vaatimat turvallisuuskartat tulee liittää turvallisuussuunnitelman liitteeksi.

On suositeltavaa, että tarvittaessa rakennuksen jokaiseen yksikköön laaditaan lisäksi omat turvallisuuskartat, joista ilmenee pelastusopasteiden lisäksi mahdollisten vaarallisten aineiden sijainnit sekä kiinteistön kriittiset ja riskialttiit kohteet. Jokainen yksikkö on velvollinen päivittämään oman osastonsa turvallisuuskartat.

4 TURVALLISUUSTOIMINNAN

ORGANISOINTI JA HENKILÖSTÖ

Pääperiaatteena on, että häiriötilanteiden tehtävät hoidetaan ensisijaisesti olemassa olevilla organisaatioilla niitä tarpeen mukaisesti vahvistamalla. Uusia organisaatioita perustetaan ainoastaan välttämättömissä tapauksissa, esimerkiksi poikkeusoloissa, jos jotain tehtävää ei ole osoitettu millekään normaaliajan organisaatiolle. Turvallisuustoiminnan organisoiminen ja henkilöstön varaamisen on perustuttava riskien kartoitukseen ja arviointiin.

■ 4.1 Turvallisuushenkilöstö

Toimintayksikön johdolla on kokonaisvastuu turvallisuudesta. Toimintayksikköön tulisi nimetä turvallisuudesta vastaava henkilö, esimerkiksi turvallisuuspäällikkö, joka voi hoitaa tehtäviä myös oman toimensa ohella, osa-aikaisesti tai päätoimisesti toimintayksikön koko huomioon ottaen.

Turvallisuudesta vastaaville henkilöille edellytetään annettavaksi asianmukainen koulutus.

Toimintayksikköön voidaan lisäksi nimetä muun muassa seuraavat vastuuhenkilöt:

- tietoturvallisuudesta ja arkistoinnista vastaava
- kiinteistöturvallisuudesta vastaava
- teknisistä turvallisuusjärjestelmistä vastaavat henkilöt (paloilmoitin- ja sammutusjärjestelmän hoitajat).

Turvallisuussuunnitelmassa määritellään turvallisuusjohdon ja vastuuhenkilöstön tehtävät.

■ 4.2 Henkilöstön koulutus

Turvallisuuskoulutuksella vaikutetaan henkilöstön asenteisiin lisäämällä yleistä turvallisuustietoutta. Koulutuksen eräs tärkeä tavoite on lisätä henkilöstön oma-aloitteisuutta toimintayksikön turvallisuuden ylläpitämiseksi ja kykyä omaksua sitä tukevia menettelytapoja. Tär-

keää on koko henkilöstön perehdyttäminen toimintayksikön turvallisuuden perusasioihin.

Toimintayksikön tulee varmistua siitä, että sen tiloissa toimivien alihankkijoiden ja palveluliikkeiden työntekijöillä sekä toimintayksikön tiloissa myös väliaikaisesti työskentelevillä henkilöillä on riittävät tiedot toimintayksikössä noudatettavista turvallisuusohjeista.

- Turvallisuussuunnitelmassa tulee määritellä henkilökunnan koulutustarve sekä toimintayksikön tavoitteet turvallisuusasioissa.
- Suunnitelmassa tulee määritellä, kuinka turvallisuushenkilöstön koulutus järjestetään.
- Suunnitelmassa selvitetään, miten toimintayksikön yleinen turvallisuuskoulutus järjestetään (peruskoulutus, ylläpitokoulutus, harjoitukset).
- Toimintayksikkö pitää yllä tiedostoa turvallisuushenkilöstön saamasta koulutuksesta sekä lisäkoulutustarpeesta.

5 VAARATILANTEISIIN VARAUTUMINEN

Yhteiskunnan toiminnot ovat teknistyneet ja tulleet aiempaa herkemiksi erilaisille häiriöille. Toimintayksikön häiriöiden ja kriisien sietokykyä voidaan parantaa varautumalla tehokkaasti uhkiin ja riskeihin jo normaalioloissa.

Turvallisuussuunnittelun pohjana on ongelmia tai vahinkoja aiheuttavien uhkien ja riskien kartoittaminen ja analysointi. Tässä yhteydessä selvitetään keinot, joiden avulla toimintayksikkö pystyy varautumaan vaaratilanteita varten ja suojautumaan niiltä. Asianmukainen turvallisuustaso voidaan saavuttaa vain tunnistamalla toimintayksikön sisäiset ja ulkoiset riskit. Seuranta ja raportointi kuuluvat myös olennaisena osana riskienhallintaan.

5.1 Normaaliolojen häiriötilanteet

Toimintayksikön sisäisten riskien arvioinnissa on hyödynnettävä oman henkilöstön osaamista sekä yhteistyötä viranomaisten ja muiden sidosryhmien kanssa. Suunnitelmassa tulee arvioida tunnistettujen riskien vaikutusta toimintayksikön turvallisuuteen ja toimintaan sekä antaa toimintaohjeet häiriötilanteita varten.

Normaaliolojen häiriötilanteita ovat:

- tapaturmat ja onnettomuudet
- arvaamattomasti tai väkivaltaisesti käyttäytyvät henkilöt, esimerkiksi päihtyneet ja huumeiden vaikutuksen alaisena olevat
- katoamiset ja karkaamiset
- rikollisuus
- tuhotyöt ja ilkivalta
- toimintayksikössä tapahtuvista toiminnoista tai toimintahäiriöistä aiheutuvat uhat
- tulipalot (tahalliset ja tahattomat)
- kiinteistötekniikan ja kiinteistön hoidon ongelmat
- lääkehuollon ja laboratorioiden toiminnalliset ongelmat
- tietoturvallisuuden ja tietosuojan ongelmat
- viestintäjärjestelmien häiriöt

- ruokahuollon häiriöt
- terrorismi
- luonnon aiheuttamat vahingot (tulva, myrsky).

Uhkien arvioinnissa on toimittava yhteistyössä alue- ja paikallis- hallinnon viranomaisten kanssa. Palvelutasomääritykset helpottavat uhkakuvien arviointia valmius- ja turvallisuussuunnittelussa. Tällöin saadaan selville ne riskit, joista pelastusviranomaiset vastaavat sekä ne, joista laitos itse vastaa.

Häiriötilanteissa on tärkeätä pyrkiä turvaamaan toiminnan jatkuvuus.

■ 5.2 Poikkeusolot

Tilannetta, jota ei pystytä hoitamaan normaalein päivittäistilanteessa käytettävien menetelmin ja voimavaroin ja joka edellyttää usein usean eri viranomaisen yhteistoimintaa, on pidettävä poikkeustilanteena. Poikkeusolot on määritelty valmiuslain (1080/1991) 2 §:ssä. Puolustustilalais- sa (1083/1991) on säädetty toimenpiteistä valtiollisen itsenäisyyden turvaamiseksi ja oikeusjärjestyksen ylläpitämiseksi. Riskit lisääntyvät ja niiden yhteiskunnallinen vaikutus muuttuu poikkeusoloissa. Normaalio- lojen häiriötilanteisiin varautuminen on poikkeusolojen turvallisuus- suunnitelman perusta.

Poikkeusoloja ovat valmiuslain mukaan:

- Suomeen kohdistuva sodan uhka, varsinainen aseellinen hyök- käys, sota sekä sodan jälkitila
- vieraiden valtioiden välinen sota tai sodanuhka ja muu vaikutuk- siltaan näihin verrattava Suomen ulkopuolella sattunut erityinen tapahtuma, jos siitä voi aiheutua vakava vaara kansallisen olemas- saolon ja hyvinvoinnin perusteille
- välttämättömien polttoaineiden ja muun energian sekä raaka-ainei- den ja muiden tavaroiden tuonnin vaikeutumisesta tai estymisestä taikka muusta vaikutuksiltaan näihin verrattavasta kansainvälisen vaihdannan äkillisestä häiriintymisestä aiheutuva vakava uhka vä- estön toimeentulolle tai maan talouselämän perusteille
- suuronnettomuus, edellyttäen, että tilanteen hallitseminen ei ole mahdollista viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin.

Poikkeusoloissa palvelujen taso yleensä laskee. Toiminnoille on kui- tenkin turvattava perustaso. Poikkeusoloihin varaudutaan valmiussuun- nitelmin.

6 VAARATILANTEIDEN EHKÄISY JA VAARATILANTEILTA SUOJAAMINEN

Vaaratilanteiden ehkäisyllä tarkoitetaan järjestelyjä, joiden tarkoituksena on varautua estämään sekä henkilöstölle että palvelujen käyttäjille aiheutuvien vaaratilanteiden syntymistä. Suojaamisella tarkoitetaan järjestelyjä, joilla pyritään rajoittamaan vaaratilanteiden, vahinkojen ja onnettomuuksien laajenemista sekä luomaan edellytyksiä pelastustoiminnalle ja vaaratilanteen mahdollisilta vaikutuksilta suojautumiselle.

Ehkäisyä ja suojaamista edistetään valistuksella ja neuvonnalla, rakenteellisilla toimilla, tarkastuksilla ja valvonnalla. Tarkoitus on opastaa ihmisiä tunnistamaan vaaran aiheuttajia, ehkäisemään itse onnettomuuksia sekä toimimaan oikein onnettomuustilanteissa.

Turvallisuussuunnitelmassa kuvataan erilaiset vaaratilanteet esimerkiksi uhka- ja väkivaltatilanteet, tulipalo, rikokset, säteilyvaara, vaaralliset kemikaalit ja muut kyseiseen toimialaan liittyvät vaaratilanteet sekä toiminta tällaisissa tilanteissa.

Onnettomuuksien ehkäisyssä on keskeistä kiinteistönomistajien ja -haltijoiden sekä kiinteistössä toimivien yleinen valveutuneisuus ja huolenpito turvallisuusasioista.

Työturvallisuuslaissa (738/2002) ja työterveyshuoltolaissa (1383/2001) veloitetaan työnantaja järjestämään ensiapu työpaikoilla.

6.1 Tapaturmat

Tapaturmat aiheutuvat toimintayksiköissä (työpaikat, vanhusten hoitolaitokset, palvelutalot ym.) muun muassa seuraavista syistä:

- liukastuminen, kompastuminen
- kaatuminen
- putoaminen
- pistot
- puristuminen esineiden väliin
- lukittuun tilaan loukkuun jääminen
- sähköiskut
- sähkölaitteiden huolimaton käyttö
- tulipalo tai varomaton tulenkäsittely

- paleltumat
- hengitysteiden tukkeutuminen
- veden varaan joutuminen
- myrkylliset aineet
- terävät tai painavat esineet
- tarpeeton riskinotto.

Esimerkiksi kaatuminen on yleisin syy ikääntyneille sattuviin tapaturmiin niin kotona kuin hoitoyksiköissäänkin. Kaatumisten ehkäisyyn tuleekin kiinnittää erityistä huomiota.

■ *Lisätietoja: Ilona Nurmi, FT. Yli 60-vuotiaiden kaatumistapaukset laitoshoidon aikana. Vaaratekijät, kustannukset ja selviytyminen. Helsingin yliopisto, lääketieteellinen tiedekunta. Yleislääketieteen ja perusterveydenhuollon osasto. Väitöskirjat 2:2000. <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/laa/kliin/vk/nurmi/yli60vuo.pdf>.*

Tapaturmariskejä voidaan pienentää:

- pitämällä hyvä järjestys toimitiloissa
- pitämällä kulkutiet, työtasot ja portaat hyvässä kunnossa
- ehkäisemällä kaatumis- ja putoamisvaaroja kunnollisilla työ- ja kulkutasoilla sekä suojakaiteilla
- hankkimalla vain vaatimusten mukaisia koneita, korjaamalla vanhojen koneiden suojuksissa ja turvalaitteissa esiintyvät puutteet sekä opettamalla työntekijöitä käyttämään koneita turvallisesti
- pitämällä laitteet ja työvälineet kunnossa sekä huoltamalla ja tarkistamalla niitä määräajoin
- huolehtimalla riittävästä valaistuksesta
- pukeutumalla olosuhteiden edellyttämällä tavalla.
- reagoimalla myös ns. ”lähellä piti” -tilanteisiin

On tärkeää ottaa huomioon myös, että:

- millaisin rakenteellisin ratkaisuin sekä seurannan ja valvonnan toimin estetään tai vähennetään palvelunkäyttäjien, potilaiden ja asiakkaiden tapaturmariskiä
- ikäihmisten kaatumistapaturmilta suojaavien välineiden käyttö
- apuvälineiden ja turvalaitteiden toimivuus tarkistetaan säännöllisesti ja palvelun saajille annetaan niiden käyttöön tarvittava koulutus
- miten ehkäistään tiettyjen palvelunkäyttäjien, esimerkiksi vanhusten ja lasten katoamisia ja miten katoamistapauksessa toimitaan.

Kiinteistöjen ja niiden ulkoalueiden suunnittelulla (aidat, lukitut portit, kulkuväylät) voidaan monissa tapauksissa estää esimerkiksi vanhusten tai päiväkotilasten katoamisia. Palvelunkäyttäjien, potilaiden ja asiakkaiden valvonnan on oltava riittävää.

Työnantajalla on velvollisuus huolehtia siitä, että työpaikalla on ajan tasalla oleva työsuojelun toimintaohjelma. Siihen voidaan sisällyttää toimenpiteitä myös edellä mainittujen riskikohteiden varalta.

Organisaatiossa on oltava menettelytapaohjeet tapaturman ja sairauskohtauksen varalta. Samoin organisaatiossa on oltava tarvittavat ensiapuvälineet, jotka tarkistetaan määräajoin. Ensiapuvälineiden sijoituspaikan on oltava kaikkien työntekijöiden tiedossa. Ensiapuvälineitä on oltava riittävästi saatavilla ja välineille on nimettävä vastuuhenkilö. Ensiapukoulutuksen saanutta henkilöstöä on koulutettava riittävästi ja harjoituksia on järjestettävä säännöllisesti.

■ 6.2 Henkilöturvallisuus

Henkilöturvallisuussuunnittelu tähtää toimintayksikön työntekijöiden, palvelujen käyttäjien ja toimintayksikössä satunnaisesti vieraillevien henkilöiden turvallisuuden ylläpitoon. Suunnittelussa otetaan huomioon sekä toimintayksikössä että sen ulkopuolella suoritettavat tehtävät ja toiminnot. Suunnittelulla pyritään ehkäisemään henkilöihin kohdistuvaa fyysistä tai psyykkistä väkivaltaa sekä muita vaara- ja häiriötilanteita. Toimintayksikkö ei myöskään saa luovuttaa pois hoitovastuutaan varmistamatta potilaan tai asiakkaan kykyä huolehtia itsestään. Erityistä huomiota tulee kiinnittää henkilökunnan ohjeistamiseen lasten, ikäihmisten ja muistihäiriöisten henkilöiden katoamis- ja karkaamistapauksia varten. Ohjeistuksessa tulee ottaa huomioon myös näiden henkilöryhmien kanssa tapahtuva liikkuminen ja muu toiminta toimintayksikön ulkopuolella.

Väkivalta voi ilmetä muun muassa sanallisena kiusaamisena, uhkailuna tai pahoinpitelynä. Aktiivinen ja avoin tiedottaminen sekä näkyvä valvonta ovat varteenotettavia keinoja väkivallan ehkäisyssä.

Toimintayksiköiden henkilöturvallisuussuunnittelussa käsitellään seuraavia ryhmiä:

- oma henkilöstö
- palveluja tuottavat muut henkilöt (ostopalvelut)
- ulkopuolisia töitä tekevät henkilöt (kiinteistönhoito, rakennus- ja korjaustyöt)

- palvelunkäyttäjät
- omaiset, saattajat ja vierailijat.

Suunnittelussa on tarvittavilta osin käsiteltävä myös:

- ryöstötilanteita, niiden syitä ja suojautumismahdollisuuksia
- keskeisten henkilöiden turvallisuutta (avainhenkilöt)
- työpaikan liikenne- ja liikkumisturvallisuutta
- henkilön suojaamista erikoistapauksissa
- matkustusturvallisuutta.

Väkivalta- ja uhkatilanteita voidaan vähentää:

- tilaratkaisuilla
- turvallisuusohjeilla, henkilökuntaa kouluttamalla ja harjoituksia järjestämällä
- asianomaisten asenteisiin ja käyttäytymiseen vaikuttamalla
- henkilökunnan, turvallisuushenkilöiden ja teknisen valvonnan yhteistyöllä
- säännöllisesti tehtävillä turvakartoituksilla ja muilla selvityksillä
- selvittämällä palveluja tarjoavan organisaation henkilökunnan taustatiedot lain sallimissa rajoissa (laki yksityisyyden suojasta työelämässä (759/2004); lasten kanssa työskentelevien tausta, aiemmat väkivalta- ym. rikokset, huumausaineiden käyttö jne.).
- aktiivisella ja avoimella tiedottamisella sekä näkyvällä valvonnalla.

Turvaamistoimien toteuttamisjärjestyksestä päätettäessä ensisijalla on ihmishenkien pelastaminen ja henkilöiden terveyden turvaaminen. Tarkoituksenmukaista on kehittää sellaisia henkilöturvallisuutta parantavia keinoja, jotka samalla tukevat hyvää asiakaspalvelua.

■ 6.3 Rikosturvallisuus

Rikosten ehkäisemisen keskeiset periaatteet ovat:

- rikosten tekemisen vaikeuttaminen ja kiinnijäämisriskin lisääminen
- kohteen houkuttelevuuden vähentäminen
- hyödyn vähentäminen
- kohteen ja tilanteen teknisen valvonnan suunnittelu
- tavanomaisen valvonnan hyväksikäyttö
- työntekijöiden valvontapotentiaalin hyväksikäyttö
- toimintaympäristön valvonnan suunnittelu.

Rakennuksen tai huoneiston käyttötarkoitus määrää murto-suojauksen tason. Eri toimialojen murtoriskialttius eroaa suuresti toisistaan. Rakennuksen ympäristö on suunniteltava ja rakennettava siten, että se ehkäisee rikoksen teon tai ainakin vaikeuttaa sitä.

Kohteen suojelemiseksi murtovahinkojen osalta voi soveltaa Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliiton ohjetta ”Rakenteellinen murto-suojelu” (1996).

Avainturvallisuuden taso selvitetään käyttökohteen mukaan. Avainturvallisuus muodostuu avainhallinnasta ja säilytyksestä, valitusta avainturvallisuustasosta sekä avaimien käyttöoikeudesta ja siihen liittyvästä sarjoituksesta. Organisaatiossa tai yksikössä tulee aina nimetä lukituksesta vastaava henkilö, jonka tehtäviin kuuluvat kaikki lukituksiin liittyvät asiat, kuten sarjoitusten muutokset, avainten säilytys, luovutus ja palautus (Avainturvallisuusohje (2001), Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto). Käyttäjille tulee painottaa huolellisuutta ja avainten oikeaa säilytystapaa.

■ 6.4 Vartiointi

Vartiointin päämääränä on organisaation tai laitoksen häiriöttömän toiminnan turvaaminen suojaamalla henkilöitä ja omaisuutta. Vartiointin tehtävät voidaan jakaa neljään pääosaan:

- ehkäiseminen, havaitseminen, hälyttäminen ja toimenpiteiden suorittaminen.

Vartiointin muotoja ovat:

- paikallisvartiointi ja vahtimestaripalvelut
- alue- ja piirivartiointi sekä yhdistelmävartiointi
- hälytys- ja tilausvartiointi
- arvokuljetukset.

■ 6.5 Paloturvallisuus

Tulipalotilanteita varten toimintayksiköllä tulee olla turvallisuusohjeet, joihin henkilökunta perehdytetään niin, että se pystyy käynnistämään tulipalon edellyttämät ensitoimet. Näitä ovat vaarassa olevien henkilöiden pelastaminen, tulipalon alkusammutustoimet, paloilmoituksen tekeminen ja evakuointin aloittaminen.

Turvallisuussuunnitelmaan liitettävään rakennuksen pohjapiirustukseen tulee merkitä poistumistiet ja alkusammutusvälineiden

sijoituspaikat. Lisäksi suunnitelmassa on oltava ohjeet esimerkiksi vuodepotilaiden ja muiden liikuntarajoitteisten turvaan siirtämisestä. Suunnitelmassa on mainittava, että hissejä ei saa käyttää tulipalotilanteessa. Poistumis- ja pelastustiet on merkittävä ja niiden esteettömyys tarkistettava määrävälein. Koneellisen ilmanvaihdon pysäyttämistä on oltava ohjeet.

Tulipalojen estäminen ja rajoittaminen:

- henkilöstölle on annettava tietoa tulipalojen ehkäisystä sekä sytymisen varalta selkeät ohjeet ja riittävä koulutus
- pelastusviranomaisten tarkastukset ja sisäiset tarkastukset on tehtävä säännöllisesti
- kalusteiden ja sisustusmateriaalien paloturvallisuuteen on kiinnitettävä huomiota
- sähkölaitteiden turvalliseen käyttöön ja kunnossapitoon on kiinnitettävä huomiota
- sähköasennusten tarkastukset on tehtävä laissa säädetyin määrävälein
- avotulen käsittelyä on rajoitettava
- tupakoitsijoille on osoitettava turvalliset tupakointitilat
- palavat nesteet ja kaasupullot ym. on säilytettävä turvallisesti ja niiden määrä on pidettävä mahdollisimman vähäisenä
- yleiseen siisteyteen ja järjestykseen sekä jätehuollon toimivuuteen on kiinnitettävä huomiota.
- palo-osastojen väliset palo-ovet on pidettävä suljettuina
- turva- ja hälytyslaitteet sekä sammutinjärjestelmät on suunniteltava kohteen mukaan
- poistumisopasteet on oltava kunnossa ja poistumis- ja pelastustiet on oltava esteettömät
- hälyttäminen ja pelastaminen on pystyttävä tekemään nopeasti
- alkusammutuskalustoa on oltava riittävästi ja kaluston luokse on oltava esteetön pääsy.

■ *Lisätietoja: Suomen rakentamismääräyskokoelma. Rakenteellinen paloturvallisuus, E1 (2002). Rakennusten paloturvallisuus, määräykset ja ohjeet, ympäristöministeriö.*

6.5.1 Tuhopoltot

Tuhopolttoja voidaan torjua:

- alueellisella suojauksella ja valvonnalla (tekninen valvonta, hälytinjaerjestelmät, vartiointi ja aitaus)
- rakenteellisilla suojauksilla
- paloturvallisten tekstiilien ja kalusteiden käytöllä
- jätteen varastoinnin suunnittelulla
- työkoneiden ja materiaalien asianmukaisella varastoinnilla.

Lisätietoja: Tuhopolttojen torjunta, suojeleuhje (2001), Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto.

6.5.2 Korjaus- ja tulityöt

Korjaustöihin liittyen suoritetaan usein tulitöitä eli töitä, joissa syntyy kipinöitä tai joissa käytetään liekkiä tai muuta lämpöä, joka aiheuttaa palovaaran. Toimintayksikölle on laadittava tulitöiden valvontasuunnitelma. Tulityötä tekevältä vaaditaan voimassa oleva tulityökortti.

Suunnitelmassa on määriteltävä ainakin seuraavat kohdat:

- toimintayksikön tulitöistä vastaavat henkilöt ja heidän koulutus
- vakituinen ja tilapäinen tulityöpaikka
- työn aloittamista edeltävät, työn aikaiset ja työn jälkeiset turvatoimet
- laitoksen tulityölupakäytäntö
- työvälineet, niiden säilytys ja käyttö.

Lisätietoja: Tulityöt, suojeleuhje (2002), Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto.

6.5.3 Sähkölaitteet

Vialliset, ylikuumentuvat tai muutoin heikkokuntoiset sähkölaitteet on välittömästi poistettava käytöstä. Säännöllisellä huollolla ja puhdistuksella estetään sähkölaitteiden, kuten kopiokoneiden, rikkoutumisesta aiheuttamat palot. Sähkölaitekorjauksia saavat tehdä vain niihin erikoistuneet henkilöt tai huoltoliikkeet.

Sähkölaitteita ei saa ylikuormittaa ja niitä saa käyttää vain olosuhteissa, joihin ne on suunniteltu. Sulakkeiden palamisen ja lämpöreleiden laukeamisen syy on aina selvitettävä ennen uudelleenkytkentää. Ilman asiantuntijan hyväksyntää ei työpaikalla saa käyttää omia sähkölaitteita, esimerkiksi lisälämmittimiä. Työajan päättyessä on kaikista laitteista katkaistava virta, mikäli kiinteistön toiminta sen sallii.

Tarvittaessa tulee selvittää, tuleeko sähkölaitteiden käyttöä rajoittaa esimerkiksi toimintayksikön asiakkaiden toimintojen rajoituneisuuden johdosta odotettavissa olevien vaaratilanteiden välttämiseksi.

6.5.4 Tupakointi ja avotulen teko

Toimintayksiköillä tulee olla selkeät ohjeet tupakoinnista sekä muusta tulen käsittelystä. Tupakoinnin tulisi olla sallittua vain tupakointitiloissa, joissa on paloturvalliset kalusteet, asianmukaiset tuhkakupit sekä kunnollinen ilmanvaihto. Tupakointitiloihin tai niiden läheisyyteen olisi suotavaa sijoittaa alkusammutusvälineitä. Ulkona sijaitsevista tupakointipaikoista ei saa kulkeutua savua sisätiloihin.

6.5.5 Siisteys ja nuohous

Kiinteistön yleisten tilojen siivouksesta tulee huolehtia siten, että kaikissa tiloissa noudatetaan siisteyttä ja hyvää järjestystä. Päivittäissiivouksen yhteydessä on tarpeen tyhjentää kaikki roska- ja jäteastiat.

Kaapelihyllyt, alas lasketut katot, asennuslattiat sekä huoltotunnelit ja muut vastaavat kohteet on pyrittävä puhdistamaan riittävän usein. Sähkölaitteet on puhdistettava paperi- ja muusta pölystä.

Ilmanvaihtokanavat nuohotaan määrävälein (ks. kohta 6.6.4). Kiinteällä polttoaineella, useammalla polttoaineella tai raskasöljyllä toimivalle tulisijalle hormeineen nuohous tulee tehdä pääsääntöisesti kerran vuodessa. Kerran kahdessa vuodessa nuohotaan yksinomaan kevytöljykäyttöinen tulisija hormeineen. Paikallinen pelastusviranomaisen voi paloturvallisuussyistä määrätä, että nuohous suoritetaan useamminkin.

6.5.6 Sisusteiden paloturvallisuus

Sisäasianministeriö laati vuonna 1998 ohjeen majoitustilojen, hoitolaitosten sekä kokoontumis- ja liiketilojen sisusteiden paloturvallisuuu-

desta. Nämä ovat tiloja, joissa henkilöiden suuri lukumäärä ja erityisesti henkilöiden ikä, kunto ja liikkumismahdollisuudet asettavat palo- ja henkilöturvallisuudelle erityisiä vaatimuksia. Ohjeessa annettiin suositus kyseisissä tiloissa käytettävien sisusteiden paloturvallisuudelle asetettaviksi vähimmäisvaatimuksiksi.

Tekstiilien paloturvallisuudesta tulee huolehtia riittävässä määrin muun muassa yksikön asiakkaiden toimintakyvyn mahdollinen rajoituneisuus huomioon ottaen.

6.5.7 Jälkivahinkojen torjunta

Palovahinko ei ole yksinomaan tulen aiheuttama, vaan siihen kuuluvat myös palon jälkivahingot, kuten esimerkiksi vesi-, lämpö-, savu- ja nokivahingot.

Jälkivahinkojen torjunnasta tulee tehdä erillinen suunnitelma, jossa otetaan huomioon:

- toimenpiteet ennen paloa
- toimenpiteet palon aikana
- toimenpiteet palon jälkeen.

Ensisammutuskaluston valinnassa tulee ottaa huomioon sammu-
tusaineen vaikutukset suojattavaan kohteeseen (esimerkiksi sähkö-
palot ja tietokoneet). Jälkivahinkojen torjuntasuunnitelmaan tietoja
kerättäessä on otettava huomioon, että vahinko voi sattua esimerkiksi
viikonloppuna ja silloinkin torjuntatyö tulee voida aloittaa viivytyk-
settä.

■ 6.6 Lämpö-, vesi-, ilmanvaihto- ja sähköjärjestelmät

Toimintayksikön kiinteistöturvallisuuteen kuuluu lämpö-, vesi-, il-
manvaihto- ja sähköjärjestelmien (LVIS-järjestelmät) toimivuuden
sekä energiahuollon turvaaminen ja varmentaminen häiriötilanteita
silmällä pitäen.

6.6.1 Häiriö lämmityksessä

Lämmitystä haittaavien häiriöiden ennakointi ja lämmityslaitteiden
hoito varmistetaan teknisin ratkaisuin. Lämmitystä haittaavan häiriön
sattuessa lämpimän käyttöveden loppuminen aiheuttaa usein yksikön

toiminnan suurimmat ongelmat. Lisäksi on varauduttava erityisesti kylminä tai tuulisina aikoina sattuviin pitkäaikaisiin lämmönsaannin katkoksiin, jolloin rakennukset jäähtyvät nopeasti.

6.6.2 Häiriö vedensaannissa

Lyhytaikaisissa vedensaannin häiriöissä voidaan yleensä selvittää tilapäisratkaisuilla. Näitä koskevat toimintaperiaatteet tulee sisällyttää turvallisuussuunnitelmaan. Pitkäaikainen vedensaantihäiriö aiheuttaa yleensä huomattavia häiriöitä kokonaistoiminnassa. Näiden varalta tulee laatia suunnitelmat korvaavan vesihuollon järjestämiseksi. Tämä yleensä edellyttää yhteistyötä alueen vesilaitoksen ja palolaitoksen kanssa.

6.6.3 Vesivuodot ja viemäröinnit

Vesivuotovahinkoja voidaan ehkäistä:

- rakenteiden valinnalla ja asentamisella
- rakennuksessa ja alueella sijaitsevien putkistojen ja laitteistojen valinnalla sekä asentamisella
- katto-, vesikouru-, syöksytorvi- ja sadevesiviemärihuolloilla
- viemärikaivojen ja -pumppujen sekä salaojien huolloilla
- tavaroiden sijoittelulla kellareissa
- vesipisteiden, putkistojen sekä tiski- ja pesualtaiden huolloilla
- vettä käyttävien koneiden huollolla
- putkistojen sulkuventtiilien merkitsemisellä
- vuodonilmaisimilla ja muulla tarkkailulla.

Lisätietoja: Kiinteistöjen vuotovahinkojen torjuminen, ohje (2000), Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto.

6.6.4 Ilmastointi ja ilmanvaihtolaitteistot

Ilmanvaihtokanavat- ja laitteistot tarkastetaan ja tarvittaessa nuohotaan määrävälein. Ilmanvaihtojärjestelmiä koskevat määräykset perustuvat paloturvallisuuskäytäntöihin. Sisäasiainministeriön antaman ilmanvaihtokanavien ja -laitteistojen puhdistamista koskevan asetuksen (802/2001) mukaan esim. sairaalan, vanhainkodin, päivähoitolaitoksen ja asuntolan ilmanvaihtolaitteistot on puhdistettava vähintään viiden vuoden välein.

Myös tuloilman suodattimien vaihtoväliin suositellaan kiinnitettävän huomiota. Laitteistoihin ja kanavien seinämiin ja myös erilaisiin lämmön talteenotto-, jäähdytys-, kostutus- ja ilmanjakolaitteisiin kertyy käytössä likaa, joka huonontaa sisäilman laatua.

6.6.5 Sähkön saanti

Toimintayksikkö määrittelee, mihin toimintoihin on saatava sähköä kaikissa olosuhteissa. Sähkön toimittajalta on varmistettava, kuinka sähkölaitos on varautunut turvaamaan teknisin ratkaisuin toimintayksikön sähkön saannin. Tämän lisäksi on määriteltävä ne toiminnot, joiden sähkönsaantia ei saa missään olosuhteissa säännöstellä. Näiden yksiköiden sähkön saanti varmistetaan laitoksen omalla varavoimajärjestelmällä. Keskeisiä hoito- ja valvontalaitteita hankittaessa on huolehdittava, että niiden toiminta on varmistettu akuin. Akulla toimivia lamppeja sijoitetaan sellaisiin paikkoihin, joihin pitää varmistaa valon saanti.

6.7 Jätehuolto

Jätehuoltosuunnitelmassa selvitetään jätteen käsittelykuvaus: pakkaaminen, astiat, esikäsitteily, varastointi ja kuljetus. Suunnitelmassa on otettava huomioon:

- jätteiden jaottelu yhdyskuntajätteisiin, erityisjätteisiin (esimerkiksi lääkeneulat) ja ongelmajätteisiin
- jätteen keräys; pakkausmateriaalit, viemäriin kelpaava jäte, kuljettaminen
- jätehuollon vastuuhenkilöt.

6.8 Vaaralliset aineet ja lääkkeet

Vaarallisiksi aineiksi luokitellaan helposti syttyvät aineet, säteilevät aineet, räjähdysalttiit aineet sekä vahvat lääkeaineet. Turvallisuussuunnitelmaan kirjataan kaikki vaaralliset aineet ja niistä pidetään päivitettävää listaa. Toimintayksikössä ja sen jokaisella osastolla tulee olla lainsäädännön edellyttämät tuoteselostekansiot.

Vaarallisten aineiden varastoinnista, kuljetuksesta ja hävittämisestä tulee laatia erilliset ohjeet. Vaarallisten aineiden säilytystilat luokitellaan erityistiloiksi (ks. kohta 6.9).

Lääkkeiden säilytyksessä tulee noudattaa huolellisuutta. Kaikki lääkkeet tulee säilyttää lukitussa lääkekaapissa lääkehävikin ja varkauksien ehkäisemiseksi. Lääkekaapit sijoitetaan suojaisaan paikkaan ja niiden sijainti pidetään salassa potilailta.

Tarpeettomat ja vanhentuneet lääkkeet palautetaan apteekkiin. Apteekin ohjeiden mukaiseen lääkekaappien sisällön tarkastamiseen ja täydentämiseen tulee nimetä vastuuhenkilöt. Lisäksi tulee nimetä lääkekaappien lukituksesta ja avainten säilytyksestä vastaavat henkilöt.

Lisätietoja:

Lääkelaki (395/1987) ja lääkeasetus (693/1987)

Lääkelaitoksen määräys 6/2002, 5.12.2002: Lääkekaapit.

6.9 Erityistilojen turvallisuus

Sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä voi olla tiloja, joiden turvallisuutta on syytä tarkastella omana kokonaisuutena. Näitä ovat esimerkiksi lääkehuollon ja laboratorion tilat sekä leikkaustoimintaan liittyvät tilat. Tällaisissa tiloissa tulee uhkien ja vaarojen ehkäisyssä ottaa huomioon, että:

- tiloissa on aina lukittavat ovet, sisäänpääsy on tehostetusti valvottua ja vaaralliset aineet (muun muassa vahvat lääkkeet) säilytetään murtosuojakaapissa
- aineet ja materiaalit kuljetetaan esimerkiksi lääkehuoltoon ja laboratorioihin lukituissa/sinetein suljetuissa kuljetuslaatikoissa/kärryissä, niiden kuljettajat tunnetaan ja kaikki luovutus- ja vastaanottotapahtumat kirjataan
- aineita ja materiaaleja on vain tarpeellinen määrä ja niitä säilytetään lukituissa kaapeissa, jotka eivät ole näkyvällä paikalla
- tiloihin on asennettu rikosilmoitinjärjestelmä
- avainturvallisuuteen on kiinnitetty huomiota
- henkilökunta on koulutettu ja se on sitoutunut noudattamaan erityisohjeita
- kriittisistä toiminnoista vastaavista henkilöistä voidaan hakea turvallisuusselvitys
- rakenteellinen paloturvallisuus on kunnossa, esimerkiksi palavien nesteiden varastossa on erillinen sammutusjärjestelmä
- aineet ja materiaalit varastoidaan oikeissa lämpö- ym. olosuhteissa.

Lisätietoja:

Lääkelaitoksen määräys 5/2002, 17.12.2002: Sairaala-apteekin ja lääkekeskuksen toiminta.

Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliiton ohjeet:

- *Avainturvallisuusohje (2001)*
- *Kassakaappiohje (2003)*

Suomen standardisoimisliiton ohjeistus:

- *Turvakaapit. Murtosuojauksen testaus ja arviointi, 1999 (SFS 5870)*
- *Hälytysjärjestelmät. Rikosilmoitusjärjestelmät. Osa 7: soveltamisohjeet, 2004 (SFS-CLC/TS 50131-7)*
- *Hälytysjärjestelmät. Osa 4: sähkömagneettinen yhteensopivuus. Tuoteperehstandardi: - Palo- ja murtohälytysjärjestelmien ja turvpuhelinjärjestelmien häiriönsietovaatimukset, 1996 (SFS-EN 50130-4).*

6.10 Lääkintälaiteturvallisuus

Lääkintälaitteiden turvallisuus on olennaisen tärkeä osa potilasturvallisuutta. Laitteiden on toimittava koko niiden eliniän valmistajan ilmoittamalla tavalla ja tämän vuoksi laitteiden elinkaari on turvattava muun muassa varmistamalla huollon toimivuus ja tarvittavien varaosien saanti. Laitteiden sähköturvallisuuden ja muun käyttöturvallisuuden on oltava laissa ja standardeissa määrättyjen raja-arvojen mukaiset.

Lääkintälaitteiden kehittyessä ja niitä koskevan lainsäädännön ja standardien muuttuessa laitteita koskevia toimintatapoja on myös jatkuvasti kehitettävä. Lääkintälaitetekniikkaa koskevat keskeiset lait ja määräykset ovat seuraavat:

- laki terveydenhuollon laitteista ja -tarvikkeista (1505/1994)
- sähköturvallisuusmääräykset
- sähkötyöturvallisuusmääräykset
- lääkintälaitestandardi
- lääkintälaittejärjestelmästandardi.

Lääkintälaiteturvallisuutta tarkasteltaessa on otettava huomioon:

- *Lääkintälaitteen hankinta:* Hankinnan yhteydessä on selvitettävä laitteen toiminnallisten vaatimusten lisäksi sen tekniset tiedot, toimitusaika, toimintakuntoon asentaminen ja käyttöönoton hy-

väksyntämenettely, käyttöohjeet ja laitteen käytön ympäristövaikutukset sekä huoltojärjestelyt. Toimintayksikön tulee pitää lääkintälaitteistaan ajan tasalla olevaa rekisteriä.

- *Käyttökoulutus:* Henkilökunnalle annettavan käyttökoulutuksen tulee turvallisen käytön lisäksi käsittää lääkintälaitteen käyttöön liittyvät riskitekijät sekä huoltokoulutus käyttäjän itse suorittamia huoltotoimenpiteitä varten.
- *Lääkintälaitteen käyttö:* Laitteelle tulee nimetä vastuukäyttäjä, joka perehdyttää muita työntekijöitä laitteen turvalliseen käyttöön. Laitteeseen tulee olla helposti käsille saatava suomen- ja ruotsinkielinen käyttökäsikirja, jossa on selvitetty myös laitteen käyttöön liittyvät riskitekijät.
- *Lääkintälaitteen huolto:* Laitetta on huollettava valmistajan antamien ohjeiden mukaan. Toimintayksiköllä on vastuu huollon järjestämisestä ja huoltotoimenpiteiden kirjaamisesta lääkintälaiterekisteriin.
- *Lääkintälaitteen käytöstä poistaminen:* Toimintayksikön tulee laatia lääkintälaitteiden käytöstä poistamista varten menettelyohjeet, joissa selvitetään muun muassa poistamisesta vastaavat henkilöt ja heidän tehtävänsä, laitteiden poistamisperusteet sekä poistamisesta aiheutuvan jätteen käsittelyyn liittyvät seikat.

■ 6.11 Tietoturva ja tietojärjestelmien häiriöt

Tietoyhteiskunta on osa sosiaali- ja terveydenhuollon työympäristöä. Tietoturvan uhat muuttuvat ja kasvavat teknologian ja ohjelmistojen yleistyessä ja kehittyessä. Uhkatekijöiden selvittäminen ja niiden hallinta ovat vaikeutuneet järjestelmien kehittyessä nopeammin kuin turvallisuusratkaisut. Suurimpia uhkia ovat ohjelmistovirheet sekä käyttäjien tekemät virheet.

Tietoturvan kehittämisen lähtökohtana on asenteellinen valmius, johon voidaan panostaa koulutuksella. Tietoturva perustuu riskien ja järjestelmien haavoittuvuuden analyysiin. Vahinkojen vaikutukset arvioidaan ja turvallisuustaso määritellään normaalioloissa ja poikkeusoloissa. Erityisen merkittäväksi tietoverkkoihin ja tietojärjestelmiin kohdistuvat uhat muodostuvat poikkeusoloissa.

Toimintayksikön toiminnan luonteesta tai sen laajuudesta johtuen saattaa olla tarpeellista laatia turvallisuussuunnitelman lisäksi erillinen tietoturvaluussuunnitelma, jossa selvitetään tarvittavilta osin muun muassa seuraavat osa-alueet:

- hallinnollinen tietoturvaluus, joka on muiden tietoturvaluuden osa-alueiden toteutuksen ja määrittelyn perusta
- henkilöstöturvaluus: henkilöstöllä on oltava selkeät vastuut, velvollisuudet ja ohjeet tietoturvaan liittyvissä asioissa. Henkilöstöä palkattaessa selvitetään henkilön taustat, mikäli hänellä on tulevassa tehtävässä pääsy tietoturvan kannalta kriittisiin tietoihin. Työsuhteen loputtua huolehditaan, että työntekijän oikeudet käyttää tietojärjestelmiä poistetaan. Työntekijä sitoutuu lain velvoittamana pitämään salassa työsuhteensa aikana saamansa tiedot ja olla luovuttamatta niitä eteenpäin työsuhteensa loputtua.
- rakenteellinen turvallisuus, joka tarkoittaa atk-laitteiden ja tilojen suojaamista fyysisiltä vahingoilta
- tietoliikenneturvaluus
- laitteistoturvaluus, joka tarkoittaa tietokonelaitteistojen häiriöttömän ja luotettavan toiminnan varmistamista.
- ohjelmistoturvaluus, joka jaetaan sovellusohjelma- ja käyttöjärjestelmäturvaluuteen.
- tietoaineistoturvaluus (ks. kohta 6.9. Asiakirjat ja arkistointi)
- käyttöturvaluus
- etätöiden tietoturvaluus
- turvaluokiteltujen tietojen ja tiedostojen hävittäminen.

Tietoturvaluuden ohjeistusta on päivitettävä tarpeen mukaan ja johdon tehtävänä on huolehtia, että organisaation tai toimintayksikön kaikki työntekijät ovat tietoisia ohjeesta. Osana ohjeistusta käsitellään myös valvonta ja raportointi. Seurannan ja raportoinnin tulee tapahtua noudattaen niitä periaatteita, joita laki yksityisyyden suojasta työelämässä asettaa.

Kaikesta varovaisuudesta huolimatta toimintayksikön on varauduttava suunnitelmissaan koko tietoverkkonsa lamautumiseen ja sen toiminnan korvaamiseen muilla keinoin.

Lisätietoja: VAHTI-aineisto
(<http://www.vm.fi/vm/liston/page.jsp?r=3115&l=fi>).

6.12 Asiakirjat ja arkistointi

Julkisuuslaki määrittelee viranomaisen asiakirjat ja perusteet asiakirjojen salassapidolle. Asetus viranomaisten toiminnan julkisuudesta ja hyvästä tiedonhallintatavasta ohjeistaa asiakirjojen turvaluokittelua. Viranomaisen asiakirjat ovat julkisia tai salaisia. Salassa pidettävän tiedon haltijan on määriteltävä asiakirjan turvaluokka.

Yhä useammin arkistot ovat sähköisessä muodossa. Tällöin on kiinnitettävä erityistä huomioita tietoturvallisuuteen; arkistojen säilyvyyteen tietojärjestelmien häiriöistä huolimatta ja arkistojen suojeleminen ulkopuolisilta tietojärjestelmiin tunkeutujilta.

Lisätietoja:

Arkistolaki 831/1994 12 §, julkisuuslaki 621/1999 5 § ja 24 §, asetus viranomaisten toiminnan julkisuudesta ja hyvästä tiedonhallintatavasta, 1030/1999 2 §.

Asiakirjoja on säilytettävä siten, että ne ovat turvassa tuhoutumiselta, vahingoittumiselta ja asiattomalta käytöltä.

Arkistot jaetaan sijainnin ja käytön kannalta kolmen tyyppiin:

- käsiarkisto (esimerkiksi työntekijän oma työhuone)*
- lähiarkisto (sijaitsee esimerkiksi kerroksessa, palonkestävyys on vähintään yksi tunti)*
- päätearkisto (sijaitsee esimerkiksi kellarikerroksessa, palonkestävyys vähintään kaksi tuntia).*

Arkistoissa säilytettävä aineisto on suojattava ennen kaikkea palolta ja kosteudelta.

Arkistojen rakentamisessa on kiinnitettävä huomiota:

- lämpötilaan, lämmityslaitteisiin, ilmanvaihtoon ja niiden valvontaan*
- sähkölaitteisiin ja -asennuksiin, valaistukseen sekä telelaitteisiin*
- sammuttimiin ja paloilmoinlaitteisiin*
- hyllyihin*
- puhtaanapitoon.*

6.13 Kemikaalit

Kemiallisten aineiden vuodot, valumat ja räjähdykset tai syttyminen voivat aiheuttaa vaaratilanteen kilometrien päässä. Kaasut voivat ärsyttää silmiä, nenää ja nielua sekä aiheuttaa vakavia terveysvaaroja muun muassa tukehtumisvaaran. Turvallisuussuunnitelmassa on selvitettävä sekä toimintayksikössä että sen ympäristössä olevat vaaraa aiheuttavat aineet ja niitä koskien:

- vaaraominaisuudet
- miten ja missä aineita valmistetaan ja käytetään
- miten ja missä aineita kuljetetaan ja varastoidaan
- toiminta- ja hoito-ohjeet mahdollisissa onnettomuustapauksissa.

■ *Lisätietoja: Ympäristöterveyden erityistilanteiden opas, sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2000:4.*

■ 6.14 Säteilily

Toimintayksikön tutkimus- ja hoitokäytössä olevan säteilevän materiaalin säilytys, käyttö, hävittäminen ja henkilökunnan suojaaminen sekä menettelyt toimintahäiriötilanteessa tulee ohjeistaa sekä määrätä vastuuhenkilöt.

Mahdollinen toimintayksikön ulkopuolelta uhkaava säteililyvaaratilanne vaatii ennakkosuunnittelua:

- miten säteililyvaarasta varoitetaan ja miten vaaratilanteessa toimitaan
- miten säteililyä suojaudutaan ja miten elintarvikkeet suojataan
- joditablettien hankinta ja jakelu
- kuinka monelle on olemassa henkilökohtaiset suojavarusteet
- miten ja minne evakuointi on mahdollista suorittaa
- miten väestönsuoja ja säteilysuoja laitetaan käyttöön
- mitä tehdään vaaratilanteen jälkeen.

■ *Lisätietoja: Ympäristöterveyden erityistilanteiden opas, sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2000:4. Ohje joditablettien varaamisesta ja jakelusta, sosiaali- ja terveysministeriö 15.4.2002, Dnro 8/02/2001.*

■ 6.15 Viestijärjestelmät

Työtehtäviin liittyviä viestivälineitä ovat muun muassa puhelimet, pikapuhelimet, henkilöhakulaitteet, tietoverkot ja faksit. Erityistilanteet saattavat edellyttää muutoksia ja rajoituksia viestinnässä. Puhelut rajataan välttämättömiin ja sanomien tulee olla lyhyitä. Viranomaisradioverkko (VIRVE) on tarkoitettu turvallisuusviranomaisten viestivälineeksi, jonka toiminta pyritään turvaamaan kaikissa tilanteissa.

Verkon suunnittelussa ja rakentamisessa on otettu huomioon korkeat käytettävyyksivaatimukset sekä jokapäiväisessä toiminnassa että poikkeusoloissa. Tämän johdosta toimintayksiköiden tulisi ottaa käyttöön VIRVE-järjestelmä siinä laajuudessa kuin se yksikön toiminnan kannalta on tarpeellista.

■ *Lisätietoja:*

www.stm.fi -> valmiusasiat

www.virve.com.

■ 6.16 Ostopalvelut

Hankittaessa ostopalveluja on varmistuttava siitä, että palvelujen tuottaja on luotettava ja tuottaa ostopalvelut sovitulla tavalla myös erityistilanteissa. Toimintayksikön turvallisuutta koskevat periaatteet tulee sisällyttää ostopalvelusopimuksiin.

■ 6.17 Väestönsuojat

Toimintayksikön väestönsuojat ja tilapäissuojat ovat osa turvallisuussuunnittelua, johon kuuluu muun muassa:

- väestönsuojien käyttö, huolto ja pelastusviranomaisten tarkastukset
- ohje väestönsuojan käyttöön ottamisesta, varusteista ja välineistä
- väestönsuojan käyttö vaaratilanteissa
- väestönsuojaan siirtymisen ja suojassa oleskelun harjoittelu.

7 TURVALLISUUSJÄRJESTELMÄT

■ 7.1 Hälytys- ja ilmoitinjärjestelmät

7.1.1 Automaattinen paloilmoitin

Automaattinen paloilmoitinjärjestelmä ilmaisee ja paikallistaa jo alkavan palon, antaa kohteessa hälytyksen ja ilmoituksen hätäkeskukseen. Järjestelmä antaa ilmoituksen myös sen toimintavarmuutta vaarantavista vioista.

Paloilmoitinjärjestelmälle tulee nimetä vastuuhenkilö ja hänelle varahenkilöt.

7.1.2 Palovaroitin

Palovaroitin on palon alkuvaiheen havaitsemiseen tarkoitettu ilmainen, joka antaa ilmoituksen alkavasta palosta.

Pelastuslaki velvoittaa, että rakennuksen omistajan tai haltijan on yleisten tilojen osalta sekä huoneiston haltijan hallinnassaan olevien tilojen osalta huolehdittava viranomaisten määräämien palonilmaisulaitteiden toimintakunnosta. Pelastuslaki velvoittaa myös, että asunnoissa, majoitustiloissa ja hoitolaitoksissa tulee olla palovaroitin tai muu laite, joka mahdollisimman aikaisin havaitsee alkavan tulipalon ja hälyttää paikalla olevat.

*Lisätietoja:
www.intermin.fi
www.spek.fi*

7.1.3 Rikosilmoitinjärjestelmät

Rikosilmoitinjärjestelmällä pyritään pienentämään kohteen riskiä joutua ilkeväkivaltaan tai rikollisen toiminnan kohteeksi. Järjestelmällä lisätään kohteeseen tunkeutuvien kiinnijäämisriskiä ja ehkäistään lisävahinkojen syntyminen.

Järjestelmään kuuluvilla ilmaisimilla voidaan suorittaa:

- kehävalvontaa eli tietyille rajatulle alueelle kohdistuvaa valvontaa (esimerkiksi pihapiiri, aidattu alue)

- kuorivalvontaa eli rakennuksen ulkopintojen valvontaa
- tilavalvontaa tilassa tapahtuvan liikkeen havaitsemiseksi
- kohdevalvontaa yksittäisen esineen valvomiseksi
- ilmoitus ryöstö- ja uhkatilanteista (hälytyspainikkeet).

Toimintayksikön on nimettävä rikosilmoitinlaitteiston hoitajaksi laitteistoon perehtynyt henkilö ja hänelle varahenkilö(t).

7.1.4 Turvahälytysjärjestelmät

Toimiva turvapuhelinjärjestelmä koostuu:

- turvapuhelimesta ja/tai matkapuhelimesta, jossa on GPS-paikannin
- hälytyksen vastaanottajasta
- käynnin suorittajasta
- järjestelmän ylläpidosta sekä lisälaitteista.

Turvahälytysjärjestelmät voivat olla integroituna johonkin muuhun tekniseen järjestelmään, joita ovat esimerkiksi pikapuhelin, hoitajakutsu.

Turvahälytysjärjestelmät koostuvat yleensä:

- hälyttimestä (painike-, ovi-, dementia-, vuode-, lattia-, asento-, lääkeannostelija-, lämpö-, savu-, asento-, ääni-, epilepsia-, aikahälytin)
- keskusyksiköstä, käyttölaiteista
- hälytyksensiirtolaitteista
- hälytyksenvastaanottokeskuksesta
- kuittaus- ja vaiennuspainikkeista.

7.2 Valvontajärjestelmät

7.2.1 Tekninen kulunvalvonta

Tavoitteena on valvottu ja ohjattu oman ja ulkopuolisen henkilöstön kulku tiloihin ja tiloissa. Kulunvalvonnalla ohjataan henkilöitä käyttämään tiettyjä kulkureittejä ja tehdään mahdolliseksi pääsy niihin tiloihin, joihin heidän on työtehtäviensä takia välttämätöntä päästä.

Kulunvalvontajärjestelmältä edellytetään ainakin, että ovet toimivat lukijoilla sisäänpäin tultaessa ja että kulku- ja hälytystapahtumat tallennetaan.

Kulunvalvontajärjestelmä ei saa estää rakennuksesta ulospääsyä hätätilanteessa, esimerkiksi tulipalossa.

Kulunvalvontajärjestelmällä saavutettavia etuja:

- avaimen häviämisestä aiheutuva riski pienenee, jos häviämisestä tehdään ilmoitus välittömästi ja hävinnyt avain mitätöidään
- kulkuoikeuksia on helppo määritellä ja muuttaa
- kulkukorttien voimassaoloaika voidaan säädellä
- ovien avaaminen ja lukitseminen voidaan hoitaa yhdestä pisteestä
- ovien lukitusta ja kiinnioloa voidaan valvoa yhdestä pisteestä
- tapahtumat voidaan rekisteröidä ja tallentaa
- ovien auki- ja kiinniolo voidaan ajastaa.

Sähköinen lukitus yksinään ei muodosta kulunvalvontajärjestelmää. Kulunvalvontajärjestelmä ei korvaa rikosilmoitinjärjestelmää.

7.2.2 Kameravalvontajärjestelmä

Kameravalvonnalla valvoja pystyy moninkertaistamaan tarkkailukapasiteettinsa. Soveltuvia käyttökohteita ovat:

- aitalinjat, piha-alueet, portit ja sisääntuloväylät
- ulkokuori ja erikoistilat.

Kameravalvontajärjestelmä on tarpeen muun muassa siksi, että:

- järjestelmän olemassa ololla itsessään on rikoksia ehkäisevä vaikutus
- valvottava alue on laaja, eikä sitä ole tarkoituksenmukaista valvoa henkilövartiointina
- alueelle kulku tapahtuu useamman reitin kautta
- valvottava alue vaatii korkean turvallisuustason
- kohteeseen on tehty ilkivaltaa ja murtoja tai väkivallan uhka kohteessa on merkittävä.

Kameravalvontaa säätelee laki yksityisyyden suojasta työelämässä (759/2004). Tallenteita saavat laissa säädetyin perustein tutkia poliisiviranomainen tai työtehtäviinsä liittyen järjestelmän käytöstä vastaava toimintayksikön henkilöstö.

Kameravalvonnasta kertova tarra tulee kiinnittää näkyvälle paikalle sisäänkäynnin yhteyteen.

■ 7.3 Merkki- ja turvavalaistus

Merkkivalaistuksella osoitetaan poistumistiet. Merkkivalaistuksen tulee olla jatkuvasti toiminnassa muun valaistuksen kanssa yhtä aikaa ja siitä riippumatta ja sähkökatkoksen aikana vielä vähintään puoli tuntia tavallisen valaistuksen sammumisen jälkeen.

Turvavalaistus valaisee häiriötilanteessa huoneistoa tai sen osaa riittävän henkilöturvallisuuden säilyttämiseksi. Turvavalaistusta käytetään tarvittaessa merkkivalaistuksen lisäksi. Turvavalaistus voi olla myös normaalivalaistuksen osa, joka on kytketty laitoksen varavoimajärjestelmään. Turvavalaistuksen on myös toimittava vähintään puoli tuntia sähkökatkoksen aikana tavallisen valaistuksen sammumisen jälkeen.

■ 7.4 Normaaliolojen häiriötilanteiden sekä poikkeusolojen kalusto ja materiaali

7.4.1 Ensiapumateriaali

Yksikön riskinarvioinnin perusteella määritellään ensiapumateriaalin tarve ja määrä. Ensiapumateriaalia ovat esimerkiksi ensiaputarvikkeet, ensiapukaapit, ensiapupakkaukset, parit ja hätäsuihkut.

7.4.2 Alkusammutuskalusto

Alkusammutusvälineillä tarkoitetaan yhden henkilön käyttöön tarkoitettuja sammutusvälineitä, jotka soveltuvat erityisesti pienehköjen palojen sammuttamiseen. Alkusammutuskalustoa on oltava sitä enemmän, mitä paloherkemmästä kohteesta on kysymys. Sammutusvälineen noutomatka ei yleensä saisi olla 20 metriä pidempi. Sammutusvälineiden sijaintipaikat tulee merkitä näkyvästi siten, että opasteet eivät jää esimerkiksi avointen ovien taakse piiloon.

Alkusammutuskalustoa ovat:

- pikapaloposti ja sisäpaloposti
- sankoruisku
- sammutuspeite
- käsisammuttimet.

7.4.3 Automaattinen sammutusjärjestelmä

Automaattisen sammutuslaitteiston tarkoituksena on automaattisesti sammuttaa tai rajoittaa suojatussa tilassa alkanut palo sekä antaa kohteesta hälytys tarpeellisen avun saamiseksi.

Sammutuslaitteistolla varustetussa kohteessa tulee olla kunnossapito-ohjelma säännöllistä huoltoa ja kunnossapitoa vaativia laitteiston osia varten. Laitteistolle on nimettävä kunnossapitotöistä huolehtiva laitteiston hoitaja sekä hänelle tarvittavat varahenkilöt.

7.4.4 Savunpoisto

Palosavu sisältää myrkyllisiä ja syövyttäviä kaasuja, joiden laatu ja määrä riippuvat palavista aineista. Savunpoistotekniikalla helpotetaan savun ja kaasun poistamista. Tämä edistää lämpötilan alenemista ja helpottaa pelastustöitä. Myös kohteen likaantuminen ja korroosiovauriot vähenevät.

Palosavun ja palokaasujen haitat:

- heikentävät näkyvyyttä, aiheuttavat eksymisvaaran
- vahingoittavat omaisuutta ja aiheuttavat jälkivahinkoja
- edistävät palon leviämistä (yleissyttyminen)
- palokaasut ovat kuumia, vaikeuttavat työskentelyä ja ovat myrkyllisiä
- vaikeuttavat pelastettavien löytymistä.

Savunpoisto tapahtuu ns. luonnollisen tuuletuksen taikka koneellisen tuuletuksen keinoin. Savunpoistoa ja sen toimivuutta tulisi kokeilla määräajoin.

7.4.5 Poikkeusolojen kalusto ja materiaali

Poikkeusolojen kaluston ja materiaalin tarve selvitetään tarvittaessa johto- ja erityishenkilöille sekä muulle organisaatiolle. Selvityksessä otetaan huomioon:

- väestönsuojat
- tilapäissuojat.

Mitä materiaalia on hankittu tai niiden hankintasuunnitelma, esimerkiksi:

- ensiapuvarusteet
- pelastusvälineet
- henkilökohtaiset suojavarusteet
- valvonta- ja viestivälineet
- materiaali opiskelua ja valistusta varten
- jälkivahinkojen torjuntakalusto.

Selvitetään myös:

- miten organisaation tarvitsemat henkilö-, ajoneuvo- ja tilavaraukset pidetään ajan tasalla
- millaiset ovat poikkeusolojen viestiyhteydet: henkilöhaku, GSM-puhelin, puhelin, keskusradio, viranomaisradio (VIRVE)
- miten poikkeusoloihin varatut johtamis-, valvonta- ja hälytysjärjestelmien sekä tietoliikenneyhteyksien ylläpito on järjestetty.

8

SUUNNITELMA TOIMINNASTA

ERILAISISSA ONNETTOMUUS-, VAARA- JA VAHINKOTILANTEISSA

Suunnitelmassa tulee käydä läpi toimintamallit erilaisissa onnettomuus-, uhka-, vaara- ja vahinkotilanteissa. Tietoisuus toimintamalleista eri tilanteissa luo turvallisuuden tunnetta ja sen myönteinen vaikutus ulottuu sekä työntekijöihin että palvelujen käyttäjiin.

Väkivallan uhka ja muut häiriötilanteet koetaan yleensä sitä vakavampana ongelmana mitä vähemmän niihin on valmistauduttu. Henkilökunnan perehdyttäminen ja kouluttaminen häiriötilanteiden varalta parantaa tilanteiden hallintaa ja vähentää niiden aiheuttamaa psyykkistä kuormitusta.

■ 8.1 Onnettomuus- ja tapaturmatilanteiden hallinta

- miten toimitaan, kun kyseessä on esimerkiksi tulipalo, räjähdys tai sortuma
 - omalla työpaikalla
 - viereisellä työpaikalla
 - viereisessä rakennuksessa
 - lähialueella

- mitä tehdään tapaturmatilanteessa, kun:
 - on itse joutunut tapaturman kohteeksi
 - joku muu on joutunut tapaturman kohteeksi.

■ 8.2 Uhkatilanteiden hallinta

- miten toimitaan erilaisissa uhkatilanteissa (pommi-, väkivalta-, ryöstötilanne), kun:
 - on itse kohteena
 - joku muu/useat henkilöt ovat kohteena.

■ 8.3 Vaaratilanteiden hallinta

- miten toimitaan, kun kyseessä on kaasu-, myrky- tai kemikaalivaara
 - rakennuksen sisällä on vuoto
 - rakennuksen läheisyydessä on vuoto
- mitä tehdään, kun kyseessä on radioaktiivinen laskeuma.

■ 8.4 Rikostilanteiden hallinta

- miten toimitaan rikos-, varkaus-, ilkivalta-, näpistys-, murto- ja tuhotyötilanteissa, kun:
 - on itse kohteena
 - joku muu/useat henkilöt ovat kohteena
 - kun uhka kohdistuu materiaaliin tai kiinteistöön.

■ 8.5 Tiedottaminen

Erilaisista onnettomuus-, vaara- ja uhkatilanteista tiedottaminen perustuu tiedotussuunnitelmaan. Häiriötilanteiden hallinnassa onnistuneella tiedottamisella on oleellinen merkitys. Tiedottamisessa tulisi keskittyä seuraaviin seikkoihin:

- tiedottaminen johdolle ja henkilöstölle, palvelujen käyttäjille ja vierailijoille
- tiedottaminen omaisille
- tiedottaminen tiedotusvälineille
- tiedottaminen yhteistyötahoille
- tiedottaminen viranomaisille
- tiedottaminen kansainvälisesti.

■ 8.6 Evakuointi

Toimintayksikön evakuoinnin käytännön järjestelyt ja toteuttaminen tulee selvittää normaaliolojen häiriötilanteissa (esimerkiksi tulipalo) ja poikkeusoloissa:

- milloin on tarpeen poistua toimitiloista
- miten poistutaan ja minne sijoitutaan
- evakuoinnin edellyttämät erityisjärjestelyt (esimerkiksi liikuntatarjoitteisten siirrot, laitteet, henkilökunta).

Evakuoinnin järjestelyissä tulee ottaa huomioon lyhytaikaiset siirtymiset toimitilan ulkopuolelle tai toimintayksikön toiminnan pidempiaikainen siirtyminen toisiin toimitiloihin tai toiselle paikkakunnalle.

■ 8.7 Jälkihoito

Onnettomuus-, uhka- ja väkivaltatilanteiden varalta on varauduttava niiden kohteeksi joutuneiden henkilöiden ensiavun, hoidon ja psykososiaalisen tuen järjestämiseen. Esimerkiksi traumaattisten kriisitilanteiden jälkeen tarjottavalla ammattihoidolla ehkäistään työstressiä ja psyykkisiä vammoja.

Palvelutarve on arvioitava yhteistyössä asianomaisen henkilön kanssa. On huomattava, että henkilö ei aina itse pysty arvioimaan avun tarvettaan. Tärkeää on myöskin selvittää menettelytavat onnettomuuden ym. tilanteen kokeneen henkilön kohtaamiseksi ja tukemiseksi toimintayksikön jokapäiväisessä työssä.

■ 8.8 Jälkiarviointi

Toimintayksikön turvallisuustason ylläpitäminen ja kehittäminen vaatii tapahtuneiden häiriötilanteiden huolellista jälkiarviointia. Arvioinnissa tulee ottaa huomioon muun muassa:

- häiriötilanteiden aiheuttajat ja syyt
- tilanteiden hallinta
- kehittämistoimenpiteet
- uusien uhkakuvien merkitys.

Häiriötilanteisiin varautumista tulee harjoitella säännöllisesti ja harjoitusten kulusta on hyvä tehdä arvio.

TURVALLISUUSSUNNITELMAN SISÄLTÖMALLI

Turvallisuussuunnitelman sisältömallia voidaan käyttää apuna soveltuvin osin toimintayksikön turvallisuussuunnitelmaa laadittaessa. Tämä opas on laadittu samaa jaottelua noudattaen ja asiakokonaisuuksia koskevat suunnitelman laatimisohteet on löydettävissä oppaan tekstiosasta.

- 1 *Turvallisuussuunnitelman lainsäädännöllinen perusta*
- 2 *Viranomaisorganisaatio turvallisuus- ja pelastustoimessa*
- 3 *Turvallisuussuunnitelman yleistiedot*
 - 3.1 Tiedot toimintayksiköstä
 - 3.2 Henkilöstö, palvelujen käyttäjät ja vierailijat
 - 3.3 Lähiympäristö
 - 3.4 Yhteydet viranomaisorganisaatioihin
 - 3.5 Tiedottaminen
 - 3.6 Suunnitelman jakelu ja ylläpito
 - 3.7 Turvallisuuskartat
- 4 *Turvallisuustoiminnan organisointi ja henkilöstö*
 - 4.1 Turvallisuushenkilöstö
 - 4.2 Henkilöstön koulutus
- 5 *Vaaratilanteisiin varautuminen*
 - 5.1 Normaaliolojen häiriötilanteet
 - 5.2 Poikkeusolot
- 6 *Vaaratilanteiden ehkäisy ja vaaratilanteilta suojaaminen*
 - 6.1 Tapaturmat
 - 6.2 Henkilöturvallisuus
 - 6.3 Rikosturvallisuus
 - 6.4 Vartiointi
 - 6.5 Paloturvallisuus
 - 6.5.1 Tuhopoltot
 - 6.5.2 Korjaus- ja tulityöt
 - 6.5.3 Sähkölaitteet
 - 6.5.4 Tupakointi ja avotulen teko

- 6.5.5 Siisteys ja nuohous
- 6.5.6 Sisusteiden paloturvallisuus
- 6.5.7 Jälkivahinkojen torjunta
- 6.6 Lämpö-, vesi-, ilmavaihto- ja sähköjärjestelmät
 - 6.6.1 Häiriö lämmityksessä
 - 6.6.2 Häiriö vedensaannissa
 - 6.6.3 Vesivuodot ja viemäroinnit
 - 6.6.4 Ilmastointi ja ilmanvaihtolaitteistot
 - 6.6.5 Sähkön saanti
- 6.7 Jätehuolto
- 6.8 Vaaralliset aineet ja lääkkeet
- 6.9 Erityistilojen turvallisuus
- 6.10 Lääkintälaiteturvallisuus
- 6.11 Tietoturva ja tietojärjestelmien häiriöt
- 6.12 Asiakirjat ja arkistointi
- 6.13 Kemikaalit
- 6.14 Säteily
- 6.15 Viestijärjestelmät
- 6.16 Ostopalvelut
- 6.17 Väestönsuojat

7 *Turvallisuusjärjestelmät*

- 7.1 Hälytys- ja ilmoitinjärjestelmät
 - 7.1.1 Automaattinen paloilmoitin
 - 7.1.2 Palovaroitin
 - 7.1.3 Rikosilmoitinjärjestelmät
 - 7.1.4 Turvahälytysjärjestelmät
- 7.2 Valvontajärjestelmät
 - 7.2.1 Tekninen kulunvalvonta
 - 7.2.2 Kameravalvontajärjestelmä
- 7.3 Merkki ja turvavalaistus
- 7.4. Normaaliolojen häiriötilanteiden sekä poikkeusolojen kalusto ja materiaali
 - 7.4.1 Ensiapumateriaali
 - 7.4.2 Alkusammutuskalusto
 - 7.4.3 Automaattinen sammutusjärjestelmä
 - 7.4.4 Savunpoisto
 - 7.4.5 Poikkeusolojen kalusto ja materiaali

8 *Suunnitelma toiminnasta erilaisissa onnettomuus-, vaara- ja vahinkotilanteissa*

- 8.1. Onnettomuus- ja tapaturmatilanteiden hallinta
- 8.2. Uhkatilanteiden hallinta
- 8.3. Vaaratilanteiden hallinta
- 8.4. Rikostilanteiden hallinta
- 8.5. Tiedottaminen
- 8.6. Evakuointi
- 8.7. Jälkihoito
- 8.8. Jälkiarviointi

Esimerkki

TURVALLISUUSSUUNNITELMAAN SISÄLTYVISTÄ toimintayksikön turvallisuusohjeista

Turvallisuusohjeella tarkoitetaan turvallisuussuunnitelmaa täydentäviä yksittäistä työpistettä tai erityistä aluetta koskevia yksityiskohtaisia toimintaohjeita. Turvallisuusohjeet tulisi laatia niin, että ne koetaan hyödyllisiksi ja järkeviksi. Onnistumisen edellytys on, että tekijät tuntevat niiden soveltamisympäristön.

1. *Alueen karttapiirrokset ja pohjakuvat*
 - alueelta olevat kartat, joihin on merkitty turvallisuutta lisäävät asiat
 - mitä turvallisuusasioita karttoihin on merkitty
 - mihin karttoja ja pohjakuvia voidaan käyttää/tarvitaan
2. *Henkilöturvallisuus*
 - väkivallan ehkäisy, hälyttäminen, tilannehallinta
3. *Rikosturvallisuus*
 - rikosten ehkäisy, hälyttäminen, tilannehallinta
4. *Paloturvallisuus*
 - erityissäädökset, ehkäisy, hälyttäminen, tilannehallinta
 - palosuojelukartta
5. *Kiinteistöturvallisuus*
 - LVIS-häiriöt, hissit, sairaalakaasut
6. *Lääkintälaiteturvallisuus*
 - toimintahäiriöiden ehkäisy
 - tilanneilmoitukset
7. *Suojautumisohje*
 - henkilö- ja materiaalivaraukset
 - ohje yksikön toiminnasta, hälytys- ja suojautumisjärjestelyistä ja toiminnan turvaamisesta
8. *Tietoturvallisuusohje*

9. *Toimintayksikössä käytettävät vaaralliset aineet*

- vaarallisten aineiden käsittely ja varastointi
- tilapäinen käsittely ja varastointi
- kaasut, ominaisuudet, määrät, varastointi, merkintä

10. *Turvallisuuskoulutus ja seuranta*

Turvallisuuskoulutus voidaan jakaa sisällön ja kohderyhmien mukaan:

- henkilöstön perehdyttämiskoulutus työnopastuksen yhteydessä
- henkilöstön syventävä turvallisuuskoulutus
- harjoitukset yksikössä, muun muassa hätäilmoituksen tekeminen, savusulkuovien sulkeminen, alkusammutuskaluston (vesi) kokeilu
- kohderyhmien koulutukset, muun muassa osaston esimiesten kouluttaminen
- turvallisuuskoulutuksen seuranta
- muistilista koulutuksessa käsiteltävistä asioista
- toimintayksikön henkilöstön koulutusseuranta
- ensiaputaitojen ylläpito

11. *Turvallisuushenkilöstö*

- luettelo turvallisuushenkilöistä yhteystietoineen ja vastuualueineen

12. *Raportointi*

- käytetään tilanneilmoituslomakkeita ja kootaan tietoa sekä seurataan tilannetta
- raportoidaan jokaisesta uhka-, vaara- ja onnettomuustilanteesta ja vakavista tilanteista tiedotetaan lisäksi johdolle
- koontiraportointia tehdään määrävälein.

IKÄÄNTYNEIDEN KAATUMISTEN EHKÄISY SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON TOIMINTAYKSIKÖISSÄ

Kaatuminen on ikääntyneiden yleisin tapaturma ja turvallisuusriski kotona ja hoitoyksiköissä. Kotonaan kaatuilevilla on kolminkertainen riski joutua tämän takia laitoshoitoon. Siellä kaatumiset kuitenkin jatkuvat, ellei niihin puututa. Laitoksissa kaatumisia sattuu tasaisesti kaikkina vuorokauden aikoina. Myös palveluasumisen yksiköissä tapahtuu runsaasti kaatumisia ja asumismuodosta (= henkilökunnan tavoitettavuudesta) riippuen avun odottamisajat ovat pitempiä kuin laitoksissa. Lonkkamurtuma-aineistossa (223 potilasta, v.2003) jakauma tapahtumapaikan suhteen oli seuraava: koti 45 %, laitos 19 %, palveluasuminen 16 %, ulkona 16 % ja muu 4 %.

Mitä iäkkäämpi henkilö on, sitä tärkeämpiä ovat ns. sisäiset syyt, kuten kaatumisvaaraa lisäävät sairaudet ja lääkitys, kävelymaailmat, huimaus ja sekavuus.

Ulkoisilla syillä, kuten tilanahtaudella, huonekaluilla, kynnyksillä tms. esteillä, valaistuksella, matoilla ja lattialla (liukas, lattialla eritteitä tms.) sekä apuvälineillä (osaamaton käyttö, rikkiäinen apuväline, puuttuva apuväline) on merkitystä, koska potilaiden liikuntakyky on usein heikentynyt ja tasapainon ylläpitäminen vaikeutunut.

Henkilöstövoimavarat ja työjärjestelyt ovat tärkeitä. Pitkä avun odotusaika pääsemättä omin avuin ylös heikentää kaatujan ennustetta. Riittävä henkilöstö kaikissa työvuoroissa - myös yöllä - takaa potilaan/asukkaan turvallisen liikkumisen. Rajoitteilla, kuten sitomisella, ei voida vähentää kaatumisia.

Alkoholin käyttö lisää kaatumisvaaraa. Riittävä päivittäinen D-vitamiinin ja kalsiumin saanti ehkäisee kaatumisia ja murtumia.

Lisäksi tulisi huomioida seuraavia käytäntöjä kaatumisten ehkäisemiseksi:

- valitaan oikea liikkumisen apuväline, opetetaan sen käyttö ja seurataan käyttöä
- huolehditaan silmälasien ja kuulolaitteen käytöstä, jos ne on määrätty
- huolehditaan optimaalisesta ravinnosta; vitamiinivalmisteet ja tarvittaessa lisäravinteet

- huolehditaan säännöllisestä liikunnasta ja ulkoilusta sekä ohjasta tasapainoharjoittelusta ja lihasharjoittelusta
- hankitaan ainakin riskikaatujille apuvälineitä; lonkkasuojaimet, turvakypärä, turvalattia
- puututaan alkoholin riskikäyttöön.

Henkilökohtainen kirjallinen kaatumisten ehkäisy suunnitelma tehdään osana potilaan/asiakkaan hoito- ja palvelusuunnitelmaa.

Asiantuntija: Ilona Nurmi, FT

Väitöskirja: Yli 60-vuotiaiden kaatumistapaukset laitoshoidon aikana. Vaaratekijät, kustannukset ja selviytyminen. Helsingin yliopisto, lääketieteellinen tiedekunta. Yleislääketieteen ja perusterveydenhuollon osasto. Väitöskirjat 2:2000. <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/laa/kliin/vk/nurmi/yli60vuo.pdf>.

LINKKEJÄ JA LISÄTIETOJA

Linkkejä:

Huoltovarmuuskeskus: www.nesa.fi
 Kansanterveyslaitos: www.ktl.fi
 Kotitapaturmien ehkäisykampanja: www.kotitapaturma.fi
 Onnettomuustutkintakeskus: www.onnettomuustutkinta.fi
 Pelastusopisto: www.pelastusopisto.fi
 Sisäasiainministeriö, pelastustoimi: www.pelastustoimi.net
 Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus (STTV): www.sttv.fi
 Sosiaali- ja terveysministeriö, valmiusyksikkö: www.stm.fi -> valmiusasiat
 Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö: www.spek.fi
 Suomen Punainen Risti: www.redcross.fi
 Suomen Rakennustieto www.rakennustieto.fi
 Suomen Standardisoimisliitto (SFS) www.sfs.fi
 Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto www.vakes.fi
 Sähköinen säädöskokoelma: www.finlex.fi
 Säteilyturvakeskus: www.stuk.fi
 Tapaturmat: www.tapaturmapaiva.fi
 Turvatekniikan keskus: www.tukes.fi
 Työterveyslaitos: www.ttl.fi
 Valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelu: www.ymparisto.fi
 Viranomaisradioverkko: www.virve.com

Lait ja asetukset:

Arkistolaki (931/1993)
 Asetus patjojen paloturvallisuusvaatimuksista (57/1991)
 Asetus pehmustettujen istuinhuonekalujen paloturvallisuusvaatimuksista (743/1990)
 Asetus viranomaisten toiminnan julkisuudesta ja hyvästä tiedonhallintatavasta (1030/1999)
 Julkisuuslaki (621/1999)
 Laki yksityisyyden suojasta työelämässä (759/2004)
 Pelastuslaki (468/2003)
 Puolustustilalaki (1083/1991)

Tasavallan presidentin asetus Suomen Punaisesta Rististä (239/2000)
Tuoteturvallisuuslaki 12.12.1986 (914/1986)
Työterveyshuoltolaki (1383/2001)
Työturvallisuuslaki (738/2002)
Valmiuslaki (1080/1991)
Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta (787/2003)
Laki pelastustoimen laitteiden teknisistä vaatimuksista ja tuotteiden paloturvallisuudesta (562/1999)
Sisäasiainministeriön asetus automaattisista sammutuslaitteistoista (967/1999)
Sisäasiainministeriön asetus ilmanvaihtokanavien ja -laitteistojen puhdistamisesta (802/2001)
Rakentamismääräyskokoelma (ympäristöministeriö)

- E1 Ympäristöministeriön asetus rakennusten paloturvallisuudesta (12.3.2002)
- F1 Liikkumisesteiden rakentaminen
- F2 Ympäristöministeriön asetus rakennusten käyttöturvallisuudesta (1.3.2001)

Kirjalliset lähteet:

Lusa S (toim.) (2000). Huumeiden käyttäjän kohtaaminen työssä. Työterveyslaitos.

Pohjola (2004). Suojeluohjeet. Kokoelma cd-rom.

Puolustusneuvosto (1999). Varautuminen yhteiskunnan häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin.

Puolustustaloudellinen suunnittelukunta, tietojärjestelmäjaosto (2002). Tiedonsiirron ja tiedonkäsittelyn muutos- ja uhka-analyysi.

Securitas Oy (2000). Turvajärjestelmien suunnittelu.

Sisäasiainministeriö:

- Alueen pelastustoimen palvelutasoa koskevat päätökset (Dnro SM-2004-01205/Tu-311)
- Ohje sisusteiden paloturvallisuudesta (ohje A:56, 1.5.1998; ohje on kumoutunut 30.4.2003, mutta sitä voidaan käyttää edelleen suosituksena)
- Pelastustoimen kehittäminen suuronnettomuustilanteita ja poikkeusoloja varten (selontekoryhmän muistio 1/1999)
- Paloilmoittimen hankinta, asennus, käyttöönotto, huolto ja tarkastus (sarja A:60, 21.7.1999)

Sosiaali- ja terveysministeriö:

- Ympäristöterveyden erityistilanteiden opas, oppaita 2000:4
- Ohje joditablettien varaamisesta ja jakelusta, 15.4.2002, Dnro 8/02/2001.

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö:

- Pienyrityksen turvaopas (2002)
- Turvallisuukselvityksen laadintaopas paloturvallisuuden suunnitteluun, toteutukseen ja ylläpitoon vanhusten palvelutaloissa ja hoitolaitoksissa sekä muissa toimintakyviltään alentuneiden ja rajoitettujen henkilöiden käyttöön tarkoitetuissa kohteissa. SPEK opastaa 18 (2003).

Suomen standardisoimisliiton ohjeistus:

- Turvakaapit. Murtosuojauksen testaus ja arviointi, 1999 (SFS 5870)
- Hälytysjärjestelmät. Rikosilmoitusjärjestelmät. Osa 7: soveltamisohjeet, 2004 (SFS-CLC/TS 50131-7)
- Hälytysjärjestelmät. Osa 4: sähkömagneettinen yhteensopivuus. Tuoteperhestandardi: - Palo- ja murtohälytysjärjestelmien ja turvavapuhelinjärjestelmien häiriönsietovaatimukset, 1996 (SFS-EN 50130-4).

Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliiton ohjeistukset:

- Avainturvallisuusohje (2001)
- Jälkivahinkojen torjunta, ohje (1998)
- Kassakaappiohje (2003)
- Kiinteistöjen vuotovahinkojen torjuminen, ohje (2000)
- Käsiammuttimet, ohje (1999)
- Rikosilmoitinjärjestelmät, ohje 1998, 2000
- Rakenteellinen murtosuojelu, ohje (1996)
- Sähköpalojen torjunta (2003)
- Tulityöt, suojeleohje (2002)
- Tuhopoltojen torjunta, suojeleohje (2001).

Turvallisuus -lehti (numerot vv. 2000 – 2004).

Valtion teknillinen tutkimuskeskus (VTT):

- Sisusteiden paloturvallisuus. Rämö Johanna, Ylä-Sulkava Tuula. VTT:n tiedote 1964/1999.
- Palosuojatut tekstiilit. Ominaisuudet ja käyttö. Ryynänen Tiia, Kallonen Raija, Ahonen Eino. VTT:n tiedote 2116/2001.

Ympäristöministeriö (2003). Rakennusten paloturvallisuus & paloturvallisuus korjausrakentamisessa. Ympäristöopas 39.

Lääkintälaitetekniikkaa koskevat keskeiset lainsäädännön ja määräykset:

- laki terveydenhuollon laitteista ja -tarvikkeista (1505/1994)
- sähköturvallisuusmääräykset
- sähkötyöturvallisuusmääräykset
- lääkintälaitestandardi
- lääkintälaittejärjestelmästandardi.

Esimerkkejä lähteistä ja linkeistä kriisin käsittelyyn:

- Kansanterveyslaitos: www.ktl.fi
- Suomen Punainen Risti: www.redcross.fi
- Mielenterveysseura: www.mielenterveysseura.fi
- Kirkkohallituksen kasvatus- ja nuorisotyö: www.evl.fi
- Pelastakaa lapset: www.pela.fi
- Stakes: www.stakes.fi

Julkaisuja:

Traumaattisten tilanteiden psykososiaalinen tuki ja palvelut (STM:n monisteita 1998:1)

Soili Poijula: Myyrmannin räjähdysten uhrien ja omaisten selviytyminen (STM:n monisteita 2004:13)

Terveydenhuollon valmiussuunnitteluopas (STM:n oppaita 2002:5)

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN OPPAITA ISBN 1236-116X

- 2005: 1 Palveluseteli. Käyttöopas kotipalveluun.
ISBN 952-00-1622-8
ISBN 952-00-1623-6 (PDF)
- 2 Servicesedeln. Användarinstruktioner för hemservice.
ISBN 952-00-1624-4
ISBN 952-00-1625-2 (PDF)
- 3 Merimiehen lääkärintarkastusohjeet.
ISBN 952-00-1638-4
ISBN 952-00-1639-2 (PDF)
- 4 Anvisningar för läkarundersökning av sjöman.
ISBN 952-00-1640-6
ISBN 952-00-1641-4 (PDF)
- 5 Yhtenäiset kiirettömän hoidon perusteet.
ISBN 952-00-1654-6
ISBN 952-00-1655-4 (PDF)
- 6 Enhetliga grunder för icke-brådskande vård.
ISBN 952-00-1656-2
ISBN 952-00-1657-0 (PDF)
- 7 Kenelle lyönnit kuuluvat? Kuntaopas pari- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöhön. Vem angår våldet? Kommunens handbok om förebyggande av våld i par- och närrelationer.
Toim. Helena Ewalds.
ISBN 952-00-1658-9
ISBN 952-00-1659-7 (PDF)
- 8 Kiireellinen sosiaalipalvelu. Sosiaalipäivystyksen järjestäminen.
ISBN 952-00-1668-6
ISBN 952-00-1669-4 (PDF)
- 9 Brådskande socialtjänster. Organisering av socialjour.
ISBN 952-00-1670-8
ISBN 952-00-1671-6 (PDF)
- 10 HTP-arvot 2005.
ISBN 952-00-1672-4
ISBN 952-00-1673-2 (PDF)
- 11 HTP-värden 2005.
ISBN 952-00-1674-0
ISBN 952-00-1675-9 (PDF)

- 12 Barnrådgivningen som stöd för barnfamiljer.
Handbok för personalen.
ISBN 952-00-1713-5
ISBN 952-00-1714-3 (PDF)

- 13 Turvallisuussuunnitteluopas sosiaali- ja terveydenhuollon
toimintayksiköille.
ISBN 952-00-1727-5 (nid)
ISBN 952-00-1728-3 (PDF)